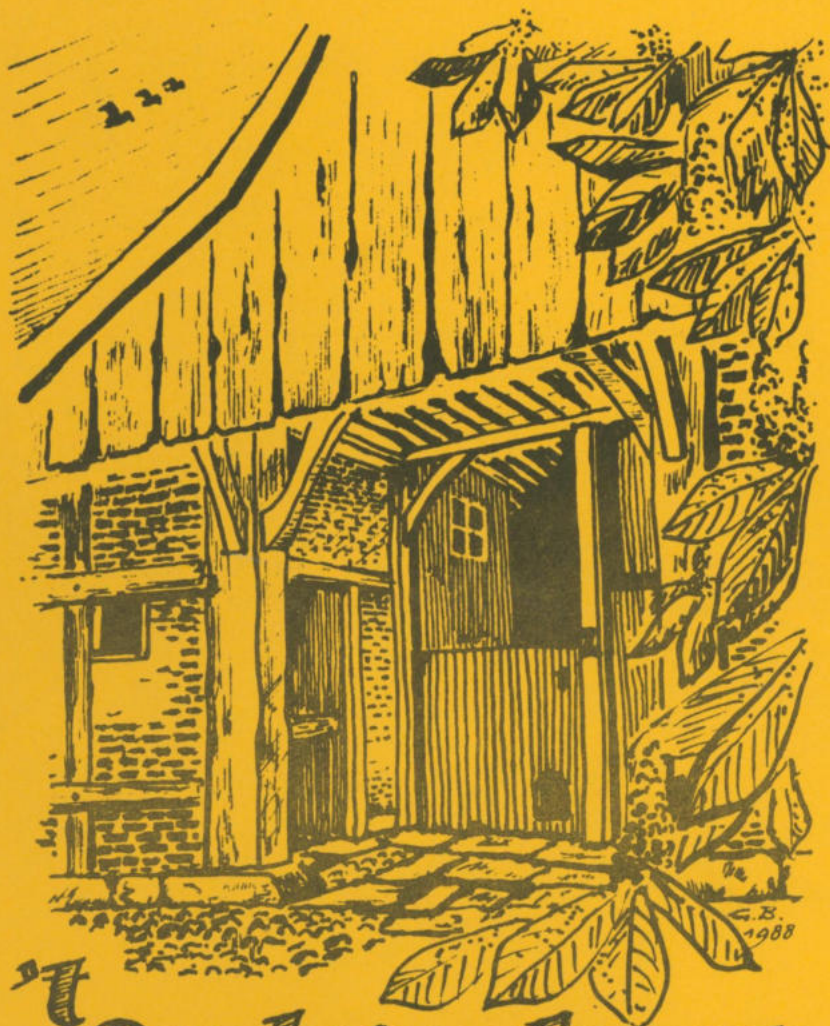

't Onderschoer

Contactorgaan van de Stichting Heemkunde Denekamp

11 e jaargang 1989 nr. 1

ISSN 0920-864 X

t Onderschoer

De oude Twentse boerderijen hadden vaak een onderschoer, als een soort portaal vóór de poortachtige hoofdtoegang naar de deel. Deze toegang was voorzien van de dubbele "niendeurn", welke aaneensloten tegen de uitneembare middenstijl: n stiepel.

De stiepel kon zijn voorzien van het huismerk of een andere versiering. Bovendien had de stiepel een figuurlijke betekenis. Daarin bleef immers eens het 'broadspit' steken, dat een 'huun' of 'huunenwiefke' een brutale boerenknecht nagooide. Als n stiepel verwijderd was konden de volgelaaden oogstwagens er doorrijden tot onder 't slop'. In het stiepelgat sloot 'de Lappe' uit het Aamsveen het blauwe dämpke dat de zwarte dood veroorzaakte. In Ootmarsum trekt men bij het 'vlögeln' um n stiepel.

Door het hoondergat van de niendeur konden de laatste kippen naar binnen. De hofhond Siep of Pollo kon ook 's nachts een oogje houden op het erf achter het huis. De boer zelf tenslotte kon veilig uitkijken 'oawer n ondersten niendeur'.

Het onderschoer was een veilige schuilplaats bij slecht weer. Vaak ook diende het als bergplaats voor het dagelijkse gerief, zoals 'n riesbessem, zicht, strikhaakn, ploogstraampn en de peerdezellns'.

Menig boerenzoon zal in het onderschoer zijn liefde verklaard hebben 'an zien wich', dat dan vaak weer leidde tot een 'brulfte' en tot het voortbestaan van het Twentse geslacht.

Kortom, het onderschoer had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten. Het was een veilige bewaarplaats, het leende zich goed als uitzichtpunt en het bood plaats voor menselijke contacten. Daarom dit Onderschoer als symbool van het streven van de

Stichting Heemkunde Denekamp.

* Idee voor Onderschoer als titel voor dit blad en tekst is van J.A.Veldhuis te Denekamp (1918-1979).

* De omslagtekening is van Gerh.Broekhuis te Denekamp.

11 e jaargang 1989 nr. 1**'t ONDERSCHOER**

't Onderschoer verschijnt vier keer per jaar, aan het eind van elk kwartaal en wordt toegezonden aan de donateurs.

OPLAGE

De oplage bedraagt 1100 stuks. Abonnementsprijs: f.15,- per jaar.

Losse nummers: f.5,- exclusief verzendkosten. Verkrijgbaar bij 't Heemhoes en bij enkele boekhandels in de regio.

KOPY

Kopy voor dit blad moet twee maanden voor verschijning ingeleverd worden bij de redactie, p/a Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp.

Publikaties blijven eigendom van de auteur. Overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan na toestemming van de schrijver of de redactie van dit blad.

REDACTIE

H.J.Asmā, Willem Wegewartstr.1,
7591 TZ Denekamp; tel.(05413) 2434.

H.C.M.Boink-Wagenvoort, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp.

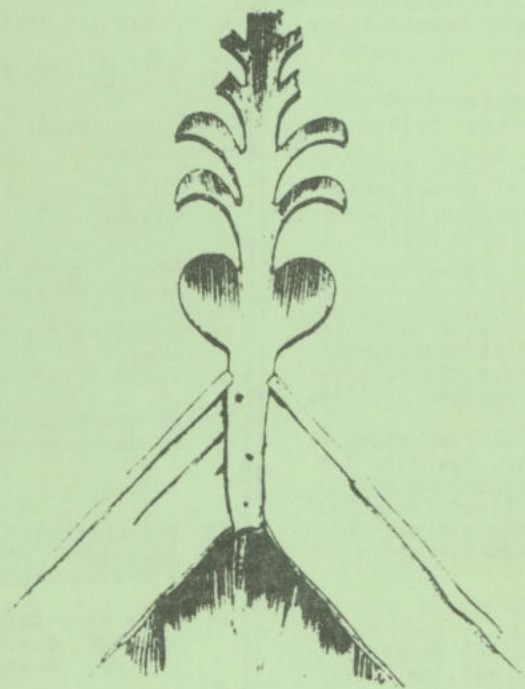
W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4,
7591 PT Denekamp, tel.(05413) 1453.

J.A.den Ouden, de Roerdomp 42,
7591 JB Denekamp; tel.(05413) 2800.

H.Boink, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp; tel.(05413) 2261; (eindredacteur).

in dit nummer

- 1 n woord van te veurtn.
H.Boink.
- 3 niejs van 't Heemhoes.
- 15 voor u, door u.
H.Boink.
- 17 uit de krant van nu.
H.Asmā.
- 19 Pastoor Knuif te Denekamp.
H.Asmā.
- 25 Hear, ik heb tied.
Brigit Borggreve.
- 27 bouwmeesters in de natuur.
W.A.J.Nijhuis.
- 33 de gemeentelijke huishouding van Denekamp in 1914.
H.Boink.
- 43 herinneringen uit mijn jeugdjaren 1911-1915.
E.Bos-Hermelink.
- 45 onze straatnamen.
H.Boink, W.A.J.Nijhuis,
J.A.den Ouden.
- 47 W.H.Dingeldein en de levende have van Twente.
Prof.dr.V.Westhoff.
- 53 het oude kerkhof aan de Oldenzaalsestraat te Denekamp. (II).
S.Wynia.

Beschadigd gevelteken uit Breklenkamp: donder-
bezem en H.Hartmotief. Donderbezemvormen bleven
in Twente lang in gebruik. Eerste helft 1800.

Jan Jans.

Alle zichtbare uiterlijkheden als kale bomen ten spijt hebben we van dit seizoen als winter (nog) niet kunnen genieten. Volgens de kalender zelfs hartje winter, heeft februari meer weg van de lente, maar dan in een wat onwennig decor, waarin de royaal aangeboden zon met temperaturen van zeker tien graden Celcius vraagt om er op uit te trekken. Een weekje Drenthe leek ons hiervoor een aardige invulling. Tevens kan dit gelegenheid bieden nieuwe ideeën op te doen voor heemkunde.

Zo rondtrekkend in het "olde landschap" van Drenthe, waar het op verschillende plekjes in dorp en buurtschap nog lijkt of de tijd er stil gestaan heeft, word ik bevestigd in mijn opvatting dat we toch vooral dingen van vandaag moeten vastleggen op foto en dia. Later -en dat duurt tegenwoordig niet meer zo lang- kunnen wij en anderen die na ons komen er hun voordeel mee doen. Voor anderen dingen van nu later (opnieuw) tot leven laten komen kan ook heel goed door middel van film en video. Het vastleggen van onze culturele en maatschappelijke opvattingen is immers eveneens belangrijk, waarbij ook goed gebruik gemaakt kan worden van de geluidsband. Bij de Stich-

ting Heemkunde zijn we daarmee al vele jaren bezig. Zelfs door wetenschappers wordt ingezien dat dit een niet te vergeten informatiebron is.

Een ander belangrijk middel om dingen uit te dragen, zichtbaar te maken, is de tentoonstelling, waarvoor het nodig is nu al dingen te bewaren, bijvoorbeeld papieren en documenten, maar vooral huisraad en dingen van rond de boerderij. Want wat we vandaag gebruiken is binnen tien tot twintig jaar voor velen nog slechts herinnering.

Wie in Denekamp zou zich bijvoorbeeld nog goed een voorstelling kunnen maken van hoe een huishouding er hier zo'n vijftig jaar geleden uitzag, zowel in dorp als buurtschap? Wat stond er nu allemaal zo in de keukens, in de woonkamer en in de slaapvertrekken? Vele lezers zullen zeggen: wie zou dat nu niet meer weten? Maar bij verder nadenken komt men best nog wel aan het twijfelen als er over details, kleuren en merken gepraat wordt.

Is dit dan van belang te weten, zal een andere wellicht opmerken. Ja, dat is zeker van belang. Niet om nieuwsgierig te zijn over hoe de verschillende personen toen leefden en werkten, maar om daarmee een beeld te geven van het leven van alle dag in die tijd. Een tijd die hoe dan ook toch voor velen alleen nog maar geschiedenis is en voor anderen slechts in het geheugen voortleeft, vaak wel als een mooie tijd. En dat is iets waarvoor we dankbaar mogen zijn.

De betrokkenheid met onze voorouders is toch de belangrijkste band die we hebben met het directe verleden. Via deze weg ontstaat waardering voor wat we nu hebben en zijn. Is het dat ook wat mensen aantrekt bij familienaamonderzoek?

Geern töt tookn keer.

H.Boink.

Gieten, 8 februari 1989.

Wie zijn verleden niet kent
Kan het heden niet verstaan.

NIEJS VAN T HEEMHOES

In deze rubriek wordt u door bestuur en redaktie op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen de Stichting Heemkunde. Ook kunt u hierin o.m. nieuws vinden van werkgroepen, van excursies, lezingen en tentoonstellingen.

ANDRÉ TERUG OP 't HEEMHOES

Vanaf 1 januari 1989 is André den Ouden, onze heemhoesbeheerder na een afwezigheid van driekwartjaar, weer voor halve dagen terug. Hiermee zijn we erg blij. We hopen dat André gauw weer hele dagen mag werken. Tot dan zullen enkele vrijwilligers nog voor drie morgens zitting hebben op 't Heemhoes.

De openingstijden zijn tot nadere aankondiging: dinsdag 9-12; 14-16 uur; woensdag 14-16; 18.30-21.30 uur; donderdag 9-12; 14-16 uur; vrijdag 9-12; 14-16 uur. Maandags is 't Heemhoes dus gesloten.

H.Boink.

HET 100-JARIGE KANAAL ALMELO - NORDHORN

Op 8 februari 1989 was het een eeuw geleden dat het kanaal Almelo-Nordhorn tot aan de Duitse grens voltooid was en

voor de scheepvaart kon worden gebruikt. Vanwege dit feit organiseren enkele werkgroepen van onze stichting Heemkunde de komende zomer -van medio juni tot medio september- over dit kanaal een expositie. Ook het volgende nummer van 't Onderschoer zal een groot deel aan dit kanaal worden gewijd. Hoewel wij voor deze expositie al heel wat materiaal verzameld hebben, is elke aanvulling van harte welkom.

In Denekamp wonen nog diverse families, die van vroegere kanaalgravers afstammen. Wellicht zijn er onder hen, die van hun vroegere voorvaders nog wat kunnen en willen vertellen. Mogelijk zijn er nog tastbare herinneringen, zoals foto's en papieren.

Mensen die direct of indirect wat met het kanaal te maken hebben of te maken hebben gehad, in welke vorm of hoedanigheid dan ook, zijn bij ons met wat mededelingen of uitvoerige verhalen eveneens welkom. Verder zouden we best nog

wat foto's van het kanaal, vooral oude, kunnen gebruiken: foto's van scheepvaart op het kanaal, van werkzaamheden aan en langs het kanaal, van schaatsters, vissers en roeiers op het kanaal, kortom u denkt dat u ons kunt helpen, neemt u dan eens contact op met 't Heemhoes of met ondergetekende.

H.Asma.

VOGELTELLINGEN ROND DENEKAMP

In één van de vorige afleveringen van 't Onderschoer zijn wat uitkomsten van vogeltellingen rond Denekamp vermeld. Zo werd de Huiszwaluw genoemd als een soort die hier nog voorkomt. In 1987 werden op een gebied van 6200 ha 139 nesten geteld. In 1988 waren dat er een paar minder, nl.130.

Ten noordoosten van Denekamp was een kleine toename te zien, terwijl er ten zuidwesten van Singraven juist een daling was.

De heer Niehof uit Lattrop meldde dat bij hem in 1988 de Huiszwaluwen nog tien nesten bouwden, wat duidelijk minder was dan de 24 stuks van 1986!

Ook de weidevogels Kievit, Grutto, Wulp, Tureluur, Scholtekster en Watersnip, zijn aan een telling onderworpen. Het tellen was helaas makkelijker gezegd dan gedaan. Door de vele landbouwactiviteiten zijn nogal wat vogels verhuisd. Vooral de Grutto en de Watersnip zijn flink in aantal achteruitgegaan. Gebieden waar nog verschillende soorten voorkomen zijn o.a. Bergvennen e.o., Bonkenbroek, Ottershagen, Volthe-Beuningen en Denekamperveld-Punthuizen. Deze lijst is niet volledig, omdat vooral in de omgeving van het dorp is gekeken.

In januari 1989 is de jaarlijkse watervogeltelling ge-

daan. Het resultaat was een groot aantal eenden doordat geen enkel ven met ijs bedekt was: Dodaars - 5 ex.; Knobbelswaan - 4; Wilde Eend - 800; Wintertaling -5; Kuifeend -5; Tafeleend -3; Meerkoet -15; Waterhoen -1.

De vele overtrekkende ganzen zijn niet meegeteld, hoewel het daarbij soms ging om honderden Kolganzen.
Tellers Bedankt!

H.A.Meek.

MOLENGALA BIJ DE NICOLAASMOLEN TE DENEKAMP

Op Nationale Molendag, zaterdag 13 mei 1989, vindt bij de Nicolaasmolen te Denekamp, in navolging van vorig jaar, een zogeheten Molengala plaats. Dit is een dansfestijn van volksdansgroepen, georganiseerd door de Denekampse volksdansgroep "De Mölndansers" met medewerking van enkele andere instellingen w.o. de Molenstichting Lattrop-Tilligte. Het is de bedoeling dat de gehele dag diverse groepen zullen optreden uit binnen- en buitenland, waarbij zowel dans als ook klederdracht in het oog zullen springen.
Van harte aanbevolen.

H.Boink.

WERKGROEP GESCHIEDENIS

Het verzamelen van gegevens en materiaal voor de expositie, gewijd aan het kanaal Almelo-Nordhorn neemt op het ogenblik de meeste tijd van onze werkgroep in beslag. Er zijn enkele gesprekken gehouden en op cassetteband vastgelegd, waarin het kanaal het belang-

rijkste onderwerp was. Ook de eerste opzet van een in 1990 te houden expositie is gereed. Het is de bedoeling dan een beeld te geven van Denekamp zoals het er een halve eeuw geleden, in 1940, uitzag.

Maar we houden ons niet alleen bezig met tentoonstellingen, we voeren ook nog steeds gesprekken met wat oudere mensen over het leven vroeger en over diverse onderwerpen als klopjes, een broodbakkerij van vroeger enz.

Ook zoeken we nog steeds naar feiten met bijhorende data uit Denekamps verleden, van heel oud tot aan gisteren. Het is de bedoeling binnen enkele jaren met een databoekje uit te komen.

Verder nemen we oorlogsverhalen op van alle Denekampers die hun verhaal of verhalen uit de jaren 1940/45 kwijt willen.

Aan werk hebben we dus geen gebrek, wel een beetje aan actieve werkgroepleden. Je zou dus kunnen zeggen dat de toestand in onze werkgroep precies omgekeerd is als die in onze economie; daar is te weinig werk voor heel veel mensen, dat denken de economen tenminste.

Wanneer u interesse hebt in zaken, zoals hiervoor beschreven en u hebt er zin en er wat tijd voor over, neemt u dan contact op met 't Heemhoes of met ondergetekende.

H.Asma.

IN MEMORIAM

Op het eind van het afgelopen jaar overleed in Denekamp mevrouw M.Westerhof-IJland, een van de actieve werkgroepleden van het eerste uur. Marietje, zoals iedereen haar kende en noemde, was jarenlang een actief lid van de werkgroep ge-

schiedenis en haar grote kennis van het dorp en de mensen van vroeger en nu kwam in de werkgroep goed van pas en werd zeer op prijs gesteld.

Helaas moest ze de laatste jaren, ook al vanwege haar ziekte, steeds vaker verstek laten gaan. We zijn haar dankbaar voor haar medewerking en inbreng in al die jaren en we wensen haar man, kinderen en overige familie veel sterkte om dit verlies te kunnen dragen.

Werkgroep Geschiedenis.

EXPOSITIE OVER KLOKKEN EN TORENS

Van 12 tot 15 mei 1989 is er in de toren van de St.Nicolaas-kerk een unieke tentoonstelling over klokken en torens, welke georganiseerd is door de Beierclub van Denekamp.

De expositie wordt ingericht op de begane grond en op de eerste en tweede verdieping.

Mensen die naar de klokkezolder willen, kunnen dat binnenkort via een deugdelijke houten trap.

De Beierclub, die bestaat uit tien personen, beschikt over veel fotomateriaal van klokken. De tentoonstelling zal voor het grootste deel echter in het teken staan van de bekende klok-kengieter Wolter Westerhues uit Münster. Naar hem is overigens ook een straat vernoemd in Denekamp.

Hoewel het beieren in Nederland haast niet meer gebeurt, is dit in Denekamp op en top een levendig gebeuren. Ook in Duitse grensplaatsen als Neuenhaus, Veldhausen, Uelsen en Emlichheim houdt men deze mooie traditie in eer.

H.Boink.

RAPPORT 't GOOR

Op de agenda van de bestuursvergadering van 21-9-1988 stond o.a. het rapport "'t Goor", dat door de leden van de werkgroep flora en fauna gemaakt is. Het bestuur kon zich met de inhoud ervan verenigen.

De belangrijkste punten van het rapport zijn:

1. verhogen van het waterpeil (+ 20 cm).
2. meer flora en fauna (talud).
3. wilde bloemenweide.
4. instructief natuurspad (educatie).

Na goedkeuring werd besloten een exemplaar naar de gemeente te sturen om uit te zoeken hoe 't Goor meer functioneler gebruikt kan worden.

1. Verhogen van het waterpeil

Door verhogen van het waterpeil kunnen alle problemen, die na de reconstructie in 1977 opgetreden zijn, opgelost worden zoals vissterfte, algengroei, slechte ijsvorming en achteruitgang flora en fauna.

Daarbij komt nog een flinke besparing op de energiekosten doordat bij een meer natuurlijke hoogte van het waterpeil het overtollige water vanzelf weer wegstroomt. Hierdoor wordt de pompinstallatie overbodig, waardoor per jaar flink bespaard kan worden.

2. Meer flora en fauna.

Bij verhoging van het waterpeil komt een strook van 1 à 2 meter van het talud in het water, wat tot gevolg zal hebben dat de oorspronkelijke begroeiing op die plaats spontaan terug zal komen. Hierdoor kunnen kikkers en andere waterdieren weer in en uit de vijver komen, doordat de houten beschoeiing onder het water is komen te liggen. Ook watervogels vinden beschutting en nestgelegenheid in deze omringende oever-vege-

tatie, die daarnaast het water van de ijsbaan zuivert en voorziet van de nodige zuurstof.

Een paar jaar geleden hebben deskundigen ook al gepleit voor verhoging van het waterpeil als meest voor de hand liggende oplossing, om een einde te maken aan de reeks van problemen, die de aanleiding waren voor het laten opstellen van dat rapport.

3. Wilde bloemenweide.

Aan de rand van 't Goor, tegen de Berghummerstraat, ligt een laag weilandje dat er wonderwel nagenoeg ongerept is blijven liggen. Dit komt waarschijnlijk doordat deze grond bestemd was voor de Nato-rondweg om Denekamp. Onze werkgroep stelt voor dit bijzondere weilandje bij 't Goor te laten horen, zodat onze leden er een wilde bloemenweide van kunnen maken met een amfibieën-poel erin. Ook orchideeën hebben hier eens gestaan.

4. Instructief natuurspad.

De wens van onze werkgroep is het mogen aanleggen van een instructief natuurspad, waar de schoolkinderen van nabij kennis kunnen maken met de natuur.

't Goor is hiervoor zeer geschikt omdat het in de buurt van de scholen ligt. Bovendien is er veel te zien als de natuur de kans krijgt zich hier te herstellen. De verschillende elementen zoals het broekbosje, de ijsbaan, het talud, wilde bloemenweide en de evenementen-terreinen maken 't Goor tot een buitengewoon mooi recreatiegebied, naar het idee van de meesters J.B. Bernink en W.H. Dingeldein. Tevens wordt hiermee tegemoet gekomen aan de wens van de gemeente te komen tot een meer functioneler gebruik van het recreatie-park 't Goor.

J. Bruns.

IN 1990: EXPOSITIE
"DENEKAMP 50 JAAR GELEDEN"

De werkgroep "geschiedenis" is van plan om in het voorjaar van 1990 een expositie te organiseren, waarmee ze probeert een beeld te geven van Denekamp zoals het er in 1940 ongeveer uitzag. In dat jaar, op 10 mei, begon voor ons land de oorlog, dus dit aspect komt zeker ook aan de orde. Verder is het de bedoeling door middel van foto's, kranteartikelen, documenten en ander materiaal te laten zien, wie wat was en deed in de gemeente Denekamp in 1940. Welke verenigingen en clubs er waren, welke ambachts-lui en winkeliers er toen hun bedrijf uitoefenden enz.

En ook hiervoor, u raadt het al, hebben we uw medewerking nodig.

We zoeken foto's uit ongeveer die tijd; foto's van personen, gebeurtenissen, schoolfoto's, geboorte-, rouw- en trouwkaarten, bidprentjes en andere papieren uit dat jaar. Kortom allerlei bewijzen van iets dat in 1940 in Denekamp gebeurd is.

Verder willen we ook graag op schrift of cassetteband, de belevenissen van zoveel mogelijk Denekampers, die het jaar 1940 bewust beleefd hebben. Met name van de meidagen van 1940 en de overige oorlogsmaanden van dat jaar zouden we van zoveel mogelijk Denekampers willen weten. Van mensen die in die tijd naar school gingen of aan het werk waren, die in militaire dienst verbleven of gewoon huisvrouw of huisvader waren.

Alle verhalen lang of kort zijn welkom.

Uw reacties ontvangen we graag in 't Heemhoes of bij een van de werkgroepleden.

H.Asma.

OUDE MARIAKLOK ALS MONUMENT

De oude Mariaklok uit de toren van de St.Nicolaaskerk heeft als monument een gedenkwaardige plaats gekregen even naast de toren. Een passend bronzen bord geeft tekst en uitleg aan de voorbijgangers. De uit 1436 daterende klok is na vijftien-eenhalve eeuw aan de vergetelheid onttrokken. Denekamp is hiermee een echt monument rijker.

H.Boink.

MUSEUM HUIZE KEIZER

Tot 16 april 1989 is in het museum nog te zien de expositie Ikonen van Ellen Zomer.

Van 23 april tot 21 mei 1989 is er een tentoonstelling van kunstwerken van Marja Haamberg.

De zomertentoonstelling "100 jaar Kanaal Almelo-Nordhorn" loopt van 11 juni tot 10 september 1989.

De tentoonstellingen zijn te bekijken tijdens de openingsuren van het museum: ma/vr 9-12; 14-16; zo 14-17 uur. De toegang is gratis.

Op 15 en 16 april is het nationaal museumweekeinde; het museum is beide dagen geopend van 12 tot 17 uur. In het Koetshuis worden doorlopend dia's vertoond.

H.Boink.
(coördinator v/h museum).

AFSCHEID VOORZITTER BORGMAN

Op woensdag 14 december 1988 nam de Stichting Heemkunde Denekamp afscheid van haar eerste voorzitter, de heer J.H.Borgman. Na afloop van de bestuursvergadering, die deze keer extra vroeg was afgelopen, volgde een bijeenkomst van bestuursleden,

echtgenotes, werkgroepleden en bestuursleden van de Heimatverein Metelen in het Koetshuis van museum Huize Keizer. Dit tot grote verrassing van de heer Borgman. Vice-voorzitter Hamers opende hier met een toespraak, waarin hij de vele verdiensten van Borgman voor Heemkunde belichtte en de projecten de revue liet passeren die in de afgelopen 13½ jaar onder diens voorzitterschap tot stand waren gekomen. Aan het slot van zijn toespraak deelde hij mee, dat het bestuur besloten had Borgman tot ere-voorzitter te benoemen en hij overhandigde hem een daarbij horende gecalligrafeerde oorkonde.

Nadat een vertegenwoordiger van de Heimatverein Metelen de scheidende voorzitter had toegesproken en hem enige geschenken waren aangeboden, kreeg de heer Borgman zelf het woord. Voor hij zijn dankwoord uitsprak verrichtte hij eerst nog z'n laatste officiële daad als voorzitter, door afscheid te nemen van de penningmeester Maria Ribbert.

Borgman benadrukte in zijn dankwoord dat hij altijd met veel plezier heeft gewerkt bij de Stichting Heemkunde en dat het altijd een goed samenspel was.

H. Asma.

BIJEENKOMST BESTUUR MET WERKGROEPEN

Maandag 23 januari 1989 werd in het koetshuis van museum Huize Keizer de jaarlijkse bijeenkomst gehouden, waarop de leden van de diverse werkgroepen een overzicht kregen van de activiteiten in het afgelopen jaar en de plannen voor het pas begonnen jaar. De vice-voorzitter van onze stichting, de heer C. C.M. Hamers, deed dat namens het bestuur en verschillende werkgroepleden namens hun eigen werkgroep.

Hamers liet in vogelvlucht de vele activiteiten, die het bestuur in het afgelopen jaar ontwikkelde, de revue passeren. Het was een druk en vruchtbaar jaar, met name de voorbereiding en totstandkoming van de twee monumenten nam flink wat tijd van de bestuursleden in beslag. Ook de uitgifte van het "Dingeldeinboek" memoreerde hij en niet te vergeten het afscheid aan het eind van het jaar van de voorzitter en penningmeester en de benoeming van twee nieuwe bestuursleden. Verder sprak hij over de plannen die er leven om het bestuur te wijzigen en uit te breiden.

Na hem kreeg de nieuwe penningmeester, de heer Asma, gelegenheid om de financiële toestand van de Stichting wat toe te lichten en te verduidelijken.

De vertegenwoordigers van de werkgroepen kwamen hierna aan het woord om in het kort een overzicht te geven van datgene wat er in 1988 in de betreffende werkgroep heeft plaatsgevonden. Verder legden ze de plannen voor het lopende jaar aan de aanwezigen voor.

Nadat er nog gelegenheid was geweest om vragen te stellen ging de bijeenkomst over in een informeel en gezellig samenzijn, waarin tevens een gedeelte van de videoband vertoond werd, gemaakt bij gelegenheid van de onthulling van het monument voor de joodse Denekampers.

Tijdens deze bijeenkomst, die goed bezocht was, kwam wel naar voren dat de meeste werkgroepen behoefte aan versterking en uitbreiding hebben. Het is de bedoeling dat er af en toe een soort "open-huis-weekeind" wordt gehouden, waar de werkgroepen aan belangstellenden laten zien, wat ze zoal doen. Wellicht dat ook dit nieuwe actieve medewerkers oplevert. Want er is nog

zoveel te doen op heemkunde-
terrein en er is haast voor
"elk wat wils".

H.Asma.

BENTHEIMER JAHRBUCH 1989

De nieuwste editie van het
Jaarboek Bentheim, zoals we het
gemakshalve noemen, is eind
vorig jaar weer verschenen. Het
boek dat voorzien is van een
prachtige kleuromslag, telt
230 pagina's.

O.a. is hierin te lezen een
interessant artikel over
gebruiken enz. rond bijzondere
(christelijke) feestdagen het
jaar door in het gebied rond
Emlichheim.

Lezenswaardig is ook de ver-
handeling over de klederdracht
in Nordhorn en Veldhausen, waar
nogal eens relaties worden ge-
legd naar Breklenkamp. Een ar-
tikel wat we in Denekamp eigen-
lijk niet mogen missen gaat
over de klokkengieter Wilhelm
en zijn klokken in Bentheim en
Denekamp. Het is overigens ook
nog door een Denekamper ge-
schreven. Guus Goorhuis was de
auteur van deze studie. Voorts
staan in het jaarboek weer
enkele verhalen in platduits.

In een boekenkast met streek-
literatuur van Twente mag dit
jaarboek eigenlijk niet ont-
breken. Het kan je nog eens op
weg helpen als je de grens over-
gaat.....

Het boek is o.a. in een aan-
tal boekhandels in Nordhorn te
koop voor slechts DM 24,-.

H.Boink.

DE MARKE DULDER

Door de Vereniging Heemkunde
Weerselo is vorig jaar oktober
een boek uitgebracht over de
geschiedenis van de marke Dul-
der, thans de kerkdorpen Saas-
veld en Weerselo met Stift.
Het boek, dat 124 pagina's om-

vat op het formaat 21 x 14cm,
is geschreven door G.W.Vrie-
link.

Allerlei aspecten uit dit
dagelijks leven zijn in het
boekje beschreven zoals de
landbouwontwikkeling, het on-
derwijs, de melkfabrieken en
molens. In de bijlage is een
overzicht opgenomen van de be-
woners van de marke Dulder
voor een periode van 1475 tot
1980.

Het boek is verkrijgbaar bij
de Vereniging Heemkunde Weer-
selo p/a De Voortmors 106,
7595 AE Weerselo.

H.Boink.

DONATEURS

Gedurende de afgelopen periode
hebben zich de volgende perso-
nen aangemeld als donateur
van onze stichting.

R.Bode, Roerdomp 38 Denekamp;
C.J.Donker, Bremstraat 11 Dene-
kamp; Mw.Mensink-Nijhuis, Dr.
Schaepmanstraat 9 Oldenzaal;
H.J.Nijhuis, Punthuizerweg 1
Beuningen; H.G.Scholten, Kamp-
brugweg 1 Beuningen; J.v.Selm,
Jan Tooropstraat 70 Almelo;
F.L.Pikkemaat, Vivaldistraat
88 Nijverdal; Cia Jansen, Dop-
heide 33 Deurne N.Br.; H.G.H.
Grobbe, Denekamperstraat 33,
Beuningen; G.J.Rolink, Zonne-
laan 351 Groningen; H.Bloemen,
Oude Dijk 40 Beuningen; J.H.
Rikkink-Ophuis, Brandlichter-
weg 47 Denekamp; B.van Houten,
Bromeliestraat 40 Denekamp;
Mw.R.Hogeling-Pleune, Kloppen-
dijk 48 Denekamp; A.Tukkers,
Hengelosestraat 8a Oldenzaal;
G.J.Bulter, Jongkindstraat 4,
Denekamp; J.Gortemaker, Schip-
horstdijk 8 Denekamp; Mw.J.M.
Groener-Engelbertink, Stroot-
huizerweg 30 Denekamp; B.J.
Oude Hassink, Mr.Muldersstraat
9 Denekamp; Mw.M.Berning, Urk-
hovenseweg 204 Eindhoven;
G.B.Wolkotte, W.Wegewartstraat
15 Denekamp; Mw.Niehof-Heuvels,
Nieuwe Wemestraat 12 Denekamp;

J.Hartman; Thijstraat 21, Rossum; H.de Vogel, Kokensteeg 12, Denekamp; B.Blokhuis, Rossummerstraat 7 Agelo; Mw.S.M.Westerhof-Kuiper, Nijenhaerweg 8, Beuningen; G.Struyk, Bögelscamplaan 1 Denekamp; H.Kooiker v.d.Heydenstraat 10 Denekamp; H.A.Brookhuis, de Klauwier 12, Denekamp; Zr.Wirona Pigge, Gravenallee 30 Denekamp; Mw.K.E.Janssen, Averbhofstraat 5 Denekamp; Mw.J.A.Noorlander-Wolkotte, Mauritssingel 184 Leiderdorp; Mw.A.Helder-Oord, Schuurmanlaan 9 Harderwijk; Mw.M.Aveskamp, de Havik 11 Denekamp; Mw.Kienhuis, Wilhelminastraat 19c Denekamp.

Als gevolg van vertrek naar elders, overlijden of anderszins is het aantal donateurs per 31 december 1988 met dertien verminderd.

Met de gemelde toename is het donateursbestand per eind januari gekomen op 760.

J.Zanderink.

OPROEP AAN OUD-MILITAIREN 1939/1940

Eind augustus 1939 werd in verband met de oorlogsdreiging in Nederland de algemene mobilisatie afgekondigd. Dat hield in dat in ons land zo'n kwart miljoen dienstplichtigen van de lichteningen 1924 t/m 1939 in werkelijke dienst werden opgeroepen. Het betekende dat in ongeveer één op de acht gezinnen de vader of een zoon huis en haard moest verlaten.

Uiteraard zal het ook in Denekamp niet veel anders zijn geweest en zijn er naar schatting in die tijd een paar honderd mannen uit onze gemeente onder de wapenen geroepen. Van deze Denekampse jonge mannen van toen -inmiddels allemaal 50 jaar ouder geworden, als ze nog in leven zijn- zou de Stichting Heemkunde graag horen hoe dat in die tijd gegaan is. Hoe men die tijd van mo-

bilisatie en later de meidagen van 1940 heeft beleefd en wat men zoal meegemaakt heeft.

Wie er voor voelt om hieraan mee te werken, kan contact opnemen met 't Heemhoes (tel. 05413 - 4656) of met ondergetekende. Al uw verhalen kort of lang zijn van harte welkom.

H.Asma.

NEN AOVEND BIE ZÖVENHOEZEN JAAN

Onder deze titel is door de Historische Kring Vasse-Mander-Hezingen een bundel met Twentse verhalen en gedichten uitgebracht van de schrijver G.J.A.Kuiper. Het is een selectie van het werk dat Kuiper in de periode van 1920 tot 1950 schreef.

Kuiper, in 1894 geboren en in 1961 in Fleringen overleden was hoofd van de lagere school aldaar. Hij stamt van het erf Veldkuiper in Mander.

Het boekje, dat voor f.10,95 te koop is bij de Historische Kring, geeft een beeld van het plattelandsleven in de eerste helft van deze eeuw. Kuiper hield zich vooral bezig met de Twentse folklore en geschiedenis.

H.Boink.

BIBLIOTHEEK PROVINCIE OVERIJSSSEL

Het is niet algemeen bekend dat de bibliotheek van de provincie Overijssel open is voor het publiek.

De collectie van zo'n 100.000 banden is niet alleen van belang voor het provinciale bestuur en haar ambtenaren, maar is ook voor de historicus en de geïnteresseerde burger vrij toegankelijk.

In de loop van de jaren heeft de bibliotheek een uitgebreide collectie Overijsselse publi-

caties opgebouwd. Deze collectie van zg. Transisalana is van groot belang voor o.a. geïnteresseerden in de streekgeschiedenis. Collecties Transisalana zijn ook te vinden bij de Provinciale Bibliotheekcentrale in Borne en de Atheneumbibliotheek in Deventer. Toch biedt de provinciale bibliotheek door de aanwezigheid van een grote en oude collectie van (provinciale) overheidspublicaties een breder historische en bestuurlijke achtergrond.

De Transisalana collectie bestaat uit publicaties over Overijsselse steden, dorpen, streken etc. en allerlei onderwerpen waarbij geheel of gedeeltelijk het Overijsselse aspect ervan beschreven wordt. Tijdschriftenartikelen over Overijssel en of Overijsselse onderwerpen worden eveneens bewaard.

De provinciale bibliotheek bezit ook een uitgebreide collectie topografische kaarten van Overijssel. De collectie vangt aan met kaarten uit de 17e eeuw. Raadpleging hiervan is alleen mogelijk met speciale toestemming.

De bibliotheek is gevestigd in het Provinciehuis, Luttenbergstraat 2, Zwolle. Tel. (038) 252525. De openingstijden zijn: ma/vr 8.30-16.30 uur.

H.Boink.

SCHENKINGEN

De afgelopen periode zijn de volgende schenkingen ontvangen, waarvoor onze hartelijke dank.

- * Van Pastoor Adema foto's, bidprentjes en programmaboekjes.
- * Van H.Boink enkele jaargangen van het tijdschrift Bulletin K.N.O.B.
- * Van de heer Koekoek een boekje over Carel Lazonder en het onderwijs te Denekamp.

Een krant "De Tijd" van zaterdag 8 mei 1937.

- * Van E.Lohuis Jaargang 'Eigen Erf' 1930.
- * Van familie Asma oud keukengerel.
- * Van S.Wynia boeken over textiel.
- * Van mevrouw Koopman-Blokhuis 2 oude schoolboekjes.
- * Van gebr.Elkus een wandbord.
- * Van A.Morsink standaard voor expositiebord.
- * Van A.Meijling uit Hengelo tijdschrift 'de Mars' jrg. 1958 tot 1963.
- * Van A.Buter Over-Ijsselse Volksgebruiken.
- * Van Heimatverein Löningen boek over Löningen.
- * Van mevrouw de Jager uit Oldenzaal 1 jak (1700) 1 omslagdoek en een paar kousen (1790).
- * Van E.Meijling uit Hengelo een doos tijdschriften, o.a. Natuurbehoud, Artis, Wiek en rad, Inschrien, Het Oversticht enz.

D.Asma-ten Broeke.

NATIONAAL MUSEUMWEEKEINDE

Op 15 en 16 april 1989 is het weer nationaal museumweekeinde. Museum Huize Keizer is dan beide dagen ook geopend. Daar ons Heemhoes onderdeel uitmaakt van het museumcomplex zullen wij hieraan ook meedoen. 't Heemhoes is beide dagen tussen twaalf en vijf uur voor alle belangstellenden vrij toegankelijk. Allerlei foto's, oude archivalia, bidprentjes en boeken kunnen dan ingezien worden. Men kan er zelfs rustig bij gaan zitten.

H.Boink.

ACTIVITEITEN WERKGROEP FLORA & FAUNA

In dit voorjaar zal de werkgroep flora & fauna op verschillende manieren aandacht besteden aan ons milieu. Er staan zowel excursies als lezingen op het programma.

Zondag 23 april: Om half negen begint een ochtendwandeling van ruim 2 uur door het Singraven o.l.v. H.A.Meek. Vertrekpunt is de watermolen.

Dinsdag 16 mei: J.Bruns wil ons aan de hand van zijn dia's laten meegenieten van zijn bezoek aan grote tuinen in Engeland, 't Koetshuis van het museum Huize Keizer, aanvang 20.00 uur.

Zondag 11 juni: een bezoek aan de IJsbahn, oftewel 't Goor, in de lente, is weer eens wat anders, zeker o.l.v. J.Bruns, kenner bij uitstek. Vertrek: 9.00 uur IJsbahn.

In het kader van het 100-jarig bestaan van het Kanaal Almelo-Nordhorn zal H.Stoltenkamp eind juni/begin juli ons laten zien hoe bijzonder de vegetatie van de kanaalberm is. Nadere mededelingen hierover volgen nog, maar u kunt ook contact opnemen met de werkgroep.

Wie zich enigszins betrokken voelt bij het wel en wee van de natuur rond Denekamp zal aan bovenstaande uitnodigingen zeker gehoor geven!

H.A.Meek.

NIEUWE BESTUURSLEDEN

Zoals uit het vorige Onder-schoer was op te maken zouden we dit jaar moeten beginnen met twee openstaande plaatsen in het Stichtingsbestuur. In onze laatste bestuursvergadering van vorig jaar hebben we echter nog net op de valreep van het oude jaar- kunnen

voorzien in deze vacatures door de benoeming van de he-
ren H.A.Benneker en H.A.Meek,
beiden uit Denekamp.

De heer Benneker is oud-directeur van de San Salvatormavo te Denekamp, terwijl de heer Meek in het dagelijks leven leraar natuurkunde/scheikunde is aan het Thijcollege te Oldenzaal.

De heer Meek zit namens de werkgroep flora en fauna in het bestuur. Hij heeft de leiding van deze werkgroep overgenomen van de heer W.A.J. Nijhuis, die zich nu in het bijzonder gaat bezighouden met diapresentaties.

H.Boink.

ACTIVITEITENPROGRAMMA 1989

Het algemene activiteitenprogramma voor onze donateurs ziet er als volgt uit.

Voorjaarsbijeenkomst.

Woensdag 26 april 1989, Zalen-centrum Knippers, 20.00 uur. De heer F.Eyssink van Staatsbosbeheer vertelt aan de hand van dia's over de heide rond Denekamp.

Metelen 1100 jaar.

Zondagmiddag 28 mei 1989 is in Metelen een grote optocht, waaraan ook door onze stichting wordt deelgenomen. Iedereen is die middag van harte welkom in Metelen. Het belooft een grandioze optocht te worden, zoals ze dat in het Westfaalse kennen.

Als daarvoor voldoende belangstelling is zal het bestuur die dag voor enkele bussen zorgen. De prijs is f.10,- per persoon; kinderen t/m 16 jaar f.5,-. Aanmelden op 't Heemhoes en betaling vooraf. Mocht blijken dat er weinig belangstelling is dan krijgt u het geld uiteraard terug.

Tentoonstelling.

Van 12 juni tot 10 september 1989 is er in het museum Huize Keizer een tentoonstelling door onze werkgroep expositie ingericht rond kanaal Almelo-Norhorn, dat honderd jaar geleden tot de grens gereed kwam. Hierbij is ook een interessante dia-serie te zien. De expositie is te bekijken tijdens de openingsuren van het museum: ma/vr 9-12; 14-16 uur; zo 14-17 uur. De toegang is gratis.

Excursie.

Zondagmiddag 24 september 1989 naar Lönigen in Duitsland. De Heimatverein Lönigen zal ons die middag verzorgen. We gaan per bus. De kosten zijn f.10,- per persoon; kinderen t/m 16 jaar betalen f.5,-. Aanmelden voor 8 september 1989 op 't Heemhoes onder vooruitbetaling. Wacht u niet te lang.

Najaarsbijeenkomst.

13 november 1989 in Zalencentrum Knippers te Denekamp, aanvang 20.00 uur. Vertoond zal worden een film over allerlei gebruiken o.a. rond de boerderij in Metelen en omgeving.

H.Boink.

DE VOORJAARSBIJEENKOMST

Op woensdag 26 april 1989 houdt de Stichting Heemkunde Denekamp haar jaarlijkse voorjaarsbijeenkomst voor haar donateurs in zaal Knippers aan de Vledderstraat te Denekamp. Deze avond zal verzorgd worden door de heer Fons Eijssink, die ons aan de hand van dia's het een en ander zal vertellen over de heide rond Denekamp; het ontstaan ervan, de functie van heidevelden en de wijze waarop de heide tegenwoordig wordt beheerd. De heer Eijssink is werkzaam bij Staatsbosbeheer als reservaatbeheerder. Deze bijeenkomst is gratis toegankelijk voor alle donateurs;

introducees zijn welkom. Noteert u deze datum alvast, er volgt namelijk geen afzonderlijke uitnodiging. Informatie in de plaatselijke krant komt wel.

H.Boink.

HULP GEVRAAGD BIJ BIBLIOTHEEK

Als gevolg van toenemende activiteiten rond onze bibliotheek en archief kan heel goed enige vaste hulp gebruikt worden om alles in goede banen te helpen houden.

Voor belangstellenden is het goed te weten dat het hier gaat om vrijwilligerswerk. Een speciale opleiding is niet nodig. Van belang is dat men secuur werkt. Verder is het nodig dat men hiervoor met een zekere regelmaat tijd heeft, bijvoorbeeld een paar uur per week. De werkzaamheden kunnen in beginsel op tijden, naar eigen wens ingevuld worden, zowel 's avonds als overdag.

inlichtingen

Nadere inlichtingen over de aard van de werkzaamheden worden graag gegeven door de bibliothecaresse, mevrouw Th. Asmaten Broeke, tel.(05413) 2434, die vanzelfsprekend ook bereid is bibliotheek en archief geheel vrijblijvend te laten zien.

aanmelden

Als u geïnteresseerd bent in dit vrijwilligerswerk of u hebt wellicht tijd zich voor enig ander vrijwilligerswerk bij onze stichting in te zetten dan kunt u zich melden bij de secretaris van onze stichting, de heer H.Boink, Diepen-goor 16, 7591 BW Denekamp; tel. (05413) 2261.

H.Boink.

METELN - DENEKAMP

Metelen in Westfalen (BRD) herdenkt dit jaar het 1100-jarig bestaan. Daarvoor zijn verschillende activiteiten ontwikkeld, waaraan ook door de Heimatverein metelen wordt meegewerkt. Met de Heimatverein Metelen onderhouden we, zoals vele lezers wel zullen weten, nauwe contacten, gebaseerd op de historie tussen beide plaatsen.

De Heimatverein heeft als gewoonlijk weer een jaarprogramma opgesteld.

Bij een aantal van deze activiteiten zou men ook graag zien dat Denekampers aanwezig waren.

Om te beginnen is er op maandag 1 mei 1989 een fietstocht in Denekamp e.o. welke door onze Stichting wordt georganiseerd, evenals vorig jaar. Aan deze fietstocht kan uiteraard ook door donateurs van de Stichting Heemkunde worden deelgenomen. De route is nog niet precies bekend, maar deze zal ca. 50 km omvatten. Het vertrek zal zijn 's morgens om 9.30 uur vanaf het Marktpllein. Deelname is kosteloos. Nadere inlichtingen op 't Heemhoes.

In Metelen zou men verder graag zien dat veel Denekampers op zondag 28 mei 1989 kwamen kijken naar de grote historische optocht, waaraan overigens ook door onze Stichting wordt deelgenomen.

Ook kunnen belangstellenden weer meedoen aan de jaarlijkse "pätkesfahrt", een fietstocht van zo'n 25 tot 30 km rond Metelen.

Verder bestaat de mogelijkheid voor een beperkt aantal personen om in oktober van dit jaar deel te nemen aan een herfstwandeling, waarbij een gedeelte van de bekende "Hermansweg" in Tecklenburg wordt genomen.

Evenals vorig jaar is er in de vakantieperiode weer een uitwisseling van kinderen. (Op 12 juli komen kinderen uit Metelen naar Denekamp, terwijl in augustus een groep van 50 kinderen uit Denekamp-dorp naar Metelen kan. Bij de organisatie hiervan wordt medewerking verleend door de Stichting Gemeenschapswerk Denekamp.

De bedoeling van deze samen te ondernemen (jumelage) activiteiten is het leveren van een bijdrage om elkaar ook in "de vreemde" (beter) te leren kennen. Jumelages zijn immers in eerste instantie bedoeld voor contactbevordering tussen burgers onderling. Dit leidt op de duur zeker ook tot uitwisseling van kennis. Want dat dit nog hard nodig is -ondanks "grenzeloos in 1992"- zal wel duidelijk zijn. De kost gaat toch voor de baat uit.

H.Boink.

EEN BLIK IN HET VOLGENDE ONDERSCHOER

De volgende aflevering van 't Onderschoer is geheel gewijd aan "Honderd jaar Kanaal Almelo-Nordhorn".

H.Boink.

Een van de voordelen van in het verleden leven is dat het goedkoper is.

VOOR U, DOOR U

Deze rubriek is bedoeld als contactmogelijkheid met en voor onze lezers, waarbij met name gedacht is aan vragen, opmerkingen en suggesties. Daarnaast biedt deze rubriek de redactie ook de mogelijkheid vragen aan u te stellen.

De Molenstichting Lattrop-Tilligte is benieuwd naar de samenstelling van het meel dat vroeger gebruikt werd bij het maken van worst. Het gaat zowel om leverworst als om andere worstsoorten.

Wie denkt te weten in welke samenstelling boekweit-, rogge- en of tarwemeel werd gebruikt, wordt verzocht contact op te nemen met de Molenstichting. Dit kan telefonisch (05412) 1225 of schriftelijk op het volgende adres: Richard Hesselink, Ootmarsumsestraat 127, 7634 PN Tilligte.

De heer Wilfried Dierick uit Nijmegen stuurde een ansichtkaart van "Pension, uitspanning Dinkeloord, K.Gelink te Denekamp" uit 1917. Het aardige van deze kaart is ook nog dat deze destijds is verzonden aan de grootmoeder van Dierick, die verder schrijft: "Mijn grootmoeder Geertruida Schröder-Boonacker, was de moeder van mijn moeder, Diete

Dierick-Schröder (overleden in 1973). Mijn grootmoeder zal, toen ze deze kaart kreeg, zeker niet gedacht hebben dat ze zo'n veertig jaren later in ditzelfde Denekamp begraven zou worden.

Mijn vader die er later arts zou zijn was -toen deze kaart verstuurd werd- pas + 17 jaar en zal nog op het Canisius College in Nijmegen gezeten hebben. Mijn moeder was nog leerling op het gymnasium in Alkmaar. Denekamp bestond voor hen nog niet. Op mijn oudste broer na werden wij er echter allemaal geboren".

De kaart aanvaarden we graag in dank.

Van ons bestuurslid S.Wynia kregen we het volgende aangeleek, wat ons wel iets leek voor deze rubriek.

Raadgevingen op oude melkgeldzakjes.

Bij de voorbereiding van het boek van en over W.H.Dingeldein trof ik in mijn archief

een verzameling melkgeldzakjes
aan van de Coöperatieve Zui-
velfabriek "De Volharding" te
Denekamp.

Ook deze wijze gezegden deden
een duit in het zakje van de
boeren.

Al lezende zult u met ons zeg-
gen: er kan in ruim een kwart
eeuw heel veel veranderen.

Een stal die rein is,
Brengt melk die fijn is.

Hoe klein uw bedrijf mocht
zijn,
laat alles rein en zuiver
zijn.

Geen vuile emmer in de wei,
Voor schoonmaak naar de boer-
derij.

Wien kwaliteit ter harte gaat,
Voert knollen met verstand,
met maat.

Laat de Nederlandsche boer
uitsluitend Nederlandsche na-
tuurboter gebruiken.
Het geld hieraan besteed komt
tenslotte in zijn eigen zak
terug en dient niet tot ver-
sterking van zijn grootsten
concurrent den
Margarine fabrikant.

Boerenreinheid brengt aldra,
Boerenwinsten in de la.

't Voornaamste blijft van alle
zaken,
Het melkgerei goed schoon te
maken.

De welvaart woont,
Waar reinheid troont.

Wie graag zijn naam wil wagen,
Zet een vieze melkbus op de
wagen.

Een raad aan boer en boeren-
maats:
Geef ondermelk een goede
plaats.

Mevrouw Corrie Oude Elferink
uit Denekamp reageert op het
"woord van te veurtn" van nr.
4/1988 o.a. met de volgende

woorden: "Zojust het stukje
uit heemkunde gelezen over het
water. Dat had me vandaag ook
aan het denken gezet, toen ik
op de fiets naar Oldenzaal de
beekjes zag borrelen met zo'n
vaart. Toen ging ik ook mijne-
ren over het vele moois en de
kracht van de natuur. En over
de mens. Dat we veel in handen
hebben gekregen maar dat het
ook moeilijk kan zijn en een
opgave om met al dat moois
goed om te gaan". Briefschrijf-
ster eindigt met de oproep:
"Toch zullen we ieder op zijn
eigen manier er echt iets aan
moeten doen".

We bedanken voor deze onder-
steuning van ons streven naar
behoud van een in alle opzich-
ten gezond en leefbaar milieu,
een van de belangrijkste taken
van onze Stichting Heemkunde.

Het volgende veelbetekende ge-
dicht voor de streekradio voor-
gedragen door mevr. M. Beker-
Schuit uit de Gelderse Achter-
hoek willen we u tot slot
graag meegeven.

vergadering

Møj noe venoavnd a wear vot
Ik kan net zo good van oe goan
scheidn
Ie bint ja ging oavnd in hoes
Altied vergadering tuske beidn.

Waar proat ie-leu dan n heeln
oavnd oawer
Vrouw, een peunt is altied t
slimste ding
t Vaststelln van n doatum
Van de volgnde vergadering.

Samenstelling: H. Boink.

Mangs wilt kuukn
wiezer wean as de hen.

UIT DE KRANT VAN NU

In het afgelopen kwartaal zijn uit de regionale kranten verschillende berichtjes voor u genoteerd. Deze artikelen zijn allemaal uitgeknipt en worden bewaard om te raadplegen.

De gebruikte afkortingen staan voor: Tw.C.: Twentsche Courant; Tub.: Dagblad Tubantia; Vizier: Vizier op Noord Oost Twente; Nbl.v.Old.: Nieuwsblad voor Oldenzaal en omgeving.

Kruimels van de marke. Dulder: al met al nen heeln stoetn. Bespreking boekje van Vereniging Heemkunde Weerselo. (Tw.C.5-11-1988).

Stichting Heemkunde Denekamp breidt heideveld uit door inzet vrijwilligers. (Tub.7-11-1988).

Dingeldein veelzijdig meester. Boeiend boek over dialect-onderzoeker, geschiedvorser en natuurkenner. (Tub.12-11-1988).

Boek over opkomst en ondergang van hooiberg. (Tw.C.17-11-'88).

Een wandeling langs de dikke bomen in de buurtschap Breklenkamp. (Tub.17-11-1988).

De 60-jarige woningbouwvereniging St. Joseph schenkt Denekamp een dorpspomp. (Tw.C.17-11-1988).

De beek mag weer buiten de bedding. (Tub.12-11-1988).

Midwinterhoornblazers herstellen hun eenheid. (Tw.C.22-11).

In de rubriek Vespertied "Sinterklaas als monument". (Tw.C.26-11-1988).

Natura Docet begroet 25.000-ste bezoeker van dit jaar. (Tw.C.25-11; Tub.26-11-1988).

Mr. F.P.M. Willeme benoemd als burgemeester van Denekamp. (Tw.C.+Tub. 29-11-1988).

Onderzoekers leggen sporen bronstijd-landbouwers bloot in de omgeving van Buurse. (Tw.C.29-11-1988).

Nico ter Kuile-Stichting wil Twentse historie vastleggen. (Tw.C. 30-11-1988).

Een van de oudste bomen van Twente (in Breklenkamp) gedeeltelijk bezweken. (Tw.C.+Tub. 30-11-1988).

Twentse gasleiding levert archeologische vondsten op. (Tw.C. 3-12-1988).

Nederlandse avifauna in kaart gebracht. (Tub. 2-12-1988). Leerlingen EST houden oude houtzaagmolen van Twickel draaiend. (Tub. 9-12-1988).

Zolang de dood bestaat is men zijn leven niet zeker. Bespreking boek "Gebruiken rond de dood". (Tub.10-12 en Tw.C. 17-12-1988).

Denekamp heeft weer een echte dorpspomp. (Tub.12-12-1988).

Nieuwbouw Natura Docet zou goede publiekstrekker zijn. (Tw.c.13-12-1988).

Archeologie kan niet zonder amateurs. (Tub.16-12-1988).

Dit jaar 20 miljoen mensen naar museum in Nederland. (Tub. 16-12-1988).

Sterrewacht in Denekamp slecht drempels voor invaliden. (Tw.C.+Tub.16-12-1988).

Als steeds minder mensen dagelijks dialect spreken bloedt het dood. (Tub. 17-12-1988).

Expositie van tegels en poppen in museum Huize Keizer. (Tub.15-12+ N.bl.v.Oldz1. 20-12-1988).

Noord-oost Twente in teken van "mirreweenter". (Tub.21-12-'88).

Veertien streekliedjes Hiddink/Schreurs op langspeelplaat. Duo nog "dichterbie" de mensen. (Tw.C. 21-12-1988).

Kerstwandeling langs de Agelose hoeven. (Tub.22-12-1988).

In de rubriek Vespertied: "Midwinterhoorn revival". (Tw.C.24-12-1988).

Kasteel Singraven mijdt zorgvuldig publiciteit; Museumjaar met 11.000 bezoekers was uitzondering. (Tub.24-12-1988).

Het "recept" voor een originele foekepot. (Tub.28-12-1988).

Geologen bezorgd over vervlaking van Nederland. Nederland wordt nog platter. (Tub.30-12+ Tw.C.31-12-1988).

Een halve eeuw energie uit rijke bodem grensland, nabij Bentheim. (Tub. 31-12-1988).

Kerkboeken weerspiegelen godsdienstigheid in Nederland. Inventarisatie oude kerkboeken monnikenwerk van uitzonderlijke omvang. (Tw.C.31-12-'88).

Uitdelen van nieuwjaarskoeken een "oudt en slegt" gebruik. (Tub.31-12-1988).

Germaans dorp ontdekt in Borne. (Tub.6-1-1989+Tw.C.6-1 en 7-1-1989).

Geldbuidel hing nog geen 100 jaar aan dezelfde klink (in Twente). (Tub.6-1-1989).

"Grieze veuln" joeg Twente-naar stuipen op het lijf. (Tub.7-1-1989).

Bikkelen vroeger met kootjes uit Schapepoot. (Tub.7-1-'89).

Pionier J.H.Borgman neemt na ruim 13 jaar afscheid: "Heemkunde boezemt vertrouwen in". (Tub.7-1-1989).

In april 1989 eerste kerkhistorische dag in Gouda. Ontmoetingsplaats van professionele en amateur-kerkhistoricus. (Tw.C. 11-1-1989).

Watermolen Herinckhave nadert haar voltooiing. (Tub.+tw.C. 13-1-1989).

"Kleppen" of "klepelen" is in Denekamp een eeuwenoude traditie. Beierclub eert klokken-gieter W.Westerhues met expositie rond de pinksterdagen in 1989. (Tub.13-1-1989).

Roofvogelbestand veert op dankzij allerlei maatregelen. Havik is eigenlijk geen bedreigde vogelsoort meer. (Tw.C.17-1-1989).

'n Praotke aower vroger: Zo drok as de pan op Vasselaomd. (Vizier 18-1-1989).

Landbouw vraagt eerlijke behandeling. (Tw.C.21-1-1989).

Betekenis familiewapens iets voor eigen spuurwerk. (Tub. 21-1-1989).

Ketters en papen in Twente. Een aflevering v.d. rubriek "Vespertied" gewijd aan het boek van Te Lintelo dat onder bovenstaande titel verscheen. (Tw.C. 21-1-1989).

Gouden jubileum van Beuninger Kogelwerpers. (Tw.C.25-1-1989).

H.Asma.

PASTOOR KNUIF TE DENEKAMP (IV)

In de vorige aflevering hebt u kunnen lezen dat pastoor Knuif steeds het belang van de jeugdorganisaties heeft ingezien. Maar ook de mensen, die vroeger in de besturen van de voetbalclub DOS of van de fanfare zaten, kunnen zich nog wel herinneren dat ze, wanneer ze in financiële nood zaten, niet tevergeefs bij de pastoor aanklopten.

Met zijn voorgangers uit de vorige eeuw, waarvan de afbeeldingen zich in de huiskamer van de pastorie bevonden, hield hij een soort wedstrijd, wie het langst pastoor in Denekamp zou zijn. De pastoors Binkhorst (van 1829 tot 1868) en Van den Bosch (1868 tot 1907) waren beiden ongeveer 39 jaar pastoor van Denekamp geweest, zodat het voor Willem Knuif een zware strijd zou worden. Hij heeft deze wedstrijd dan ook verloren; hij bracht het slechts tot 34 jaar.

Pastoor Adema, die van 1946 tot 1951 kapelaan was in Denekamp, heeft pastoor Knuif nog bijna twee jaar meegeemaakt. Hij volgde kapelaan Bolscher op die tot bouw-pastoor in Beuningen was benoemd. Adema vond de tijd, die hij in Denekamp had doorgebracht, heerlijke jaren. Bij pastoor Knuif was hij, hoewel hij de jongste kapelaan was, zeer welkom. Zelf denkt hij dat dit voornamelijk kwam doordat hij geïnteresseerd was in lokale kerkgeschiedenis. Dat had de pastoor al gehoord van zijn vriend en opvolger aan het seminarie: aartsbisschop De Jong van Utrecht en zo'n aanbeveling deed veel. De pastoor droeg hem, de jongste kapelaan, taken op die normaal waren voorbehouden aan de oudste kapelaan.

Dan laten we nu pastoor Adema aan het woord.

Eigenaardig was zijn wat hooghartig voorkomen. Maar hij had stijl, kijk maar eens naar de foto's, zoals hij daar opstaat, zo was hij. Een echte Tukker, maar wel van het allerbeste soort. Ik mocht hem wel en hij kon veel hebben. Zijn mensenkennis was prima en zwijgen was hem eigen, maar wel met veel binnenpret. Het eten en drinken op de pastorie was goed verzorgd, maar normaal. Gezond-

heid lag de pastoor na aan het hart, hij was zeer matig en bang voor tocht. Ook was hij zeer vrijgevig, hoewel zeer doordacht. Verder had hij veel gevoel voor humor, zelf nimmer wat komisch of humoristisch producerend. Misschien is het volgende een van de uitzonderingen. In Beuningen woonden zeer godsdienstige en zeer achtswaardige boeren met landerijen "zo wiede ie kiekn konn". De toenmalige pastoor van De Lutte voelde wel wat voor uitbreiding van zijn parochie met enige van die Beuninger boeren, maar dat ging dan ten koste van de St. Nicolaasparochie. Bij enige van die boeren was de Lutter zieleherder reeds op bezoek geweest. Op een van de daarop volgende zondagen kwam pastoor Knuif op de preekstoel in Denekamp en verklaarde openlijk dat hij van zulke koekoeksstroken niet gediend was. Dit gaf aanleiding tot grote hilariteit, tot in de verre omgeving en nog jaren nadien.

Knuif was zeer deftig en stijf. Zo kwam hij tenminste over bij zijn parochianen, maar het was echt een pose om zijn zeer gevoelige hart, zijn hartelijke goedheid en gulheid, zijn diepe medeleven te camoufleren. Vakantie had hij nooit en op familiebezoek ging hij niet meer in die jaren dat ik in Denekamp werkte. Ook ontving hij weinig of geen bezoek, alleen eens per jaar de collega's van het archief van het aartsbisdom Utrecht, zoals professor Post en mgr. De Jong. Dan was hij zeer royaal en gul en wij, de kapelaans, werden daarin betrokken. Hij had geen heilige huisjes, geen adressen waar hij geregeld kwam. Hij had in Jaan, de Brabantse uit Berlicum, een meer dan voortreffelijke huishoudster. Pastoor Knuif was zeer huiselijk en ging niet graag uit. Overleg was bijna niet nodig, want hij had de taken goed verdeeld en ieder had zijn eigen verantwoordelijkheid. Hij regelde alleen de grote lijnen en verwachtte dat je je daar aan zou houden.

Bij mijn komst in 1946 ging het als volgt: u zorgt voor de godsdienstlessen op de jongensschool, u zorgt voor de mannelijke jeugd van 12 tot 22 jaar, de verkenner uitgezondert. U zorgt voor huis- en ziekenbezoek in de zuidelijke helft van de parochie, dat wil zeggen alles ten zuiden van de Oldenzaalse- en Nordhornsestraat. U zorgt voor de fanfare, voor de katholieke actie, voor het verenigingsgebouw enz, enz.

Pastoor Knuif luisterde niet naar muziek, de radio was voor de keuken. Zijn ontspanning was daar ook, 's morgens koffie, na eerst daar ook te hebben ontbeten, 's middags thee en 's avonds thee. De lopende zaken werden met Jaan doorgenomen. Welke kapelaan heeft de week? (Die moest bereikbaar zijn voor dopen, bedienen en voor de gewone en noodgevallen in de spreekkamer.)

Er was in die tijd een behoorlijke drempelvrees, men kwam er niet zo gauw toe om de pastoor te raadplegen, maar als het moest..... Een voorbeeld: de jongste kapelaan, dat was ik dus, organiseerde niet alleen cursussen voor verloofden en jonggehuwden maar ook een danscursus voor jongens en meisjes van 17 en 18 jaar in het R.K. Verenigingsgebouw Concordia (nu Marktzicht). Dat was toch ongehoord. Enige moeders van dochters op naar de pastoor. Deze ontbode daarna de jongste kapelaan op zijn kamer. "U geeft dansles in Concordia?" "nee, een bijzonder geschikte en zeer bekwame r.k. dansleraar uit Hengelo geeft dansles". Pastoor: "Ouders willen dat daar toezicht is". Kapelaan: "Die ouders zijn van harte welkom". Pastoor: "U zorgt zelf voor toezicht, ze willen dat u er bij blijft". En zo gebeurde het, tot genoegen van de kapelaan, dat hij gratis dansles kreeg, hij volgde de danscursus gedurende drie winterseizoenen. Maar tot op de dag van vandaag kan hij nog maar nauwelijks de Engelse wals van de tango onderscheiden.

Echt preken deede pastoor Knuif in die jaren niet meer, hoewel hij elke derde zondag de beurt had. Hij gaf dan via de preekstoel godsdienstonderricht, maar helemaal volgens het boekje. Preken, echt preken, dat moesten de kapelaans maar doen.

De interesse in kerkgeschiedenis is gebleven, het was en bleef een liefhebberij van de pastoor. Hij was en bleef ook als professoreen amateur, maar wel een zeer goed geïnformeerde, door zelfstudie en toewijding.

Veel boeken heb ik nooit bij hem gezien en een boekenwurm was hij zeker niet. Hij had nog een restant van wat hij als professor aan het seminarie gebruikt had, de rest heeft hij denk ik afgestaan aan zijn opvolger mgr. De Jong. Over de oorlog en de tijd die hij in Amersfoort en Hilversum heeft doorgebracht, sprak hij nooit, maar zijn afkeer voor de Duitse bezetters was spreekwoordelijk. Jaan was een juweel, precies de huishoudster zoals die

behoort te zijn; zorgzaam, hartelijk en gewiekst. Zij regelde zonder enige overheersing, zo vertelt Adema verder. Ten opzichte van de pastoor was ze vol zorg. Zij had in 1948 van parochianen gehoord, dat ze de pastoor nooit meer zagen, dat wil zeggen, op bezoek komen.

Jaen zei, daags voor het overlijden van de pastoor, tegen hem: "Pastoor, het is nu mooi, zacht zomerweer, kunt u niet eens bij iemand op bezoek gaan, zodat het wijd en zijd bekend wordt?"

Pastoor Knuif ging, nog met winterondergoed aan in de warmte, naar een centraal punt, de groenteboer Gelink op de hoek van Cotmarsumsestraat - Hoogklimmerstraat. Hij heeft daar iets gedaan, wat hij nooit eerder deed tijdens huisbezoek: hij gebruikte wat, een beschuit met aardbeien. Sensatie, en overal werd het rondverteld. Het heeft niet geholpen. Dezelfde avond is de pastoor vroeg naar bed gegaan en rond half tien gingen Jaen en het tweede meisje naar bed. Maar Jaen bracht plichtsgetrouw, zoals haar gewoonte was, het glaasje water bij de pastoor op het nachtkastje en wenste hem welterusten. De pastoor was reeds in slaap, voor goed, zoals de volgende morgen bleek. Tegen 6 uur kwam Jaen ijlings de trap op roepend: "Kapelaan, kom toch gauw, de pastoor is dood, de pastoor is dood". Mede uit het onaangeroerde waterglas bleek dat de pastoor de avond ervoor reeds moet zijn gestorven.

Of het volgende verhaal precies klopt weten we niet, maar we vonden het te interessant om het u te onthouden.

Een tijd voor zijn overlijden was de pastoor al ziekelijk en in de parochie waren mensen die van mening waren dat de pastoor maar met emeritaat moest gaan. Men probeerde eens wat bij de bisschop in Utrecht en deze zond de neef van de pastoor, die in die tijd pastoor in Vroomshoop was. Hij kwam, at gezellig mee op de Denekampse pastorie en er werd nog wat gepraat. Eindelijk kwam de neef met zijn boodschap voor de dag. De oude pastoor stond op en nam zijn neef mee naar de gang, bij de kapstok bleven ze staan. De Denekampse pastoor zei toen tot zijn neef: "Hier hangt je jas, je das en je hoed, pak ze en maak dat je wekomt".

Toen kwam de bisschop in hoogst eigen persoon naar het dorp en probeerde zelf de pastoor te overtuigen dat het beter was om te gaan rusten. Pastoor Knuif ging hem voor naar de grote brandkast in de kamer, opende de deur en

nam er een sigarenkistje uit, waar vroeger dure sigaren in hadden gezeten en zei tot de bisschop: "Hier moet ik dan van leven, wanneer u zorgt, dat er een oplossing komt, zodat ik leven kan, dan ga ik". In het genoemde sigarenkistje ging het geld dat hij spaarde voor zijn oude dag. Een fatsoenlijke oude-dagsvoorziening bestond er in die jaren praktisch niet en zeker niet voor de geestelijkheid. De moeilijkheid met dat kistje was, dat er wel eens wat in kwam, maar dat het geld er vaak net zo vlot weer uit verdween, wanneer er weer eens een beroep op hem werd gedaan. Ook kardinaal De Jong zag zo direct geen oplossing. Na het bezoek van de bisschop ging meester Mulders naar de jongste kapelaan, Adema dus, en zei hem: "Probeer jij het eens, jij hebt nogal een wit voetje bij de pastoor". Adema antwoordde hem: "Als zelfs de bisschop en zijn eigen neef dit niet voor elkaar kunnen krijgen, wat moet ik dan nog?" Meester Mulders hield vervolgens een novene. (Een negen-daags gebed gebruikt in de r.k. kerk, om bepaalde gunsten te verkrijgen. H.A.). De negende dag kwam de oplossing, maar wel anders dan Mulders bedoeld had. Toen stierf de pastoor namelijk en kort daarna kreeg de parochie in Denekamp een jonge en actieve nieuwe herder in de persoon van pastoor De Goey.

De Twentsche Courant uit die dagen over de begrafenis: Op de dag voor de begrafenis werd het stoffelijk overschot van de pastoor onder klokgelui overgebracht naar de St.Nicolaaskerk en daar opgebaard. Alle kinderen van de vier katholieke scholen kwamen onder leiding van het onderwijzend personeel naar de kerk om daar te bidden voor de overleden herder en te defileren langs de baar. Ook vele parochianen brachten in de loop van de dag een afscheidsbezoek aan hem, die bijna 34 jaar intens meeleefde met het wel en wee van zijn parochianen." verder schreef genoemde krant dat diezelfde avond de metten werden gezongen, waarbij veel buurtpastoors, geestelijken geboren en afkomstig uit Denekamp, kapelaans en oud-kapelaans van de parochie aanwezig waren. De volgende morgen, zaterdag 19 juni, werd na de gezongen lauden de plechtige requiemmis opgedragen door deken Van den Berg uit Oldenzaal met assistentie van pastoor Bolscher en kapelaan Weijs. Het heren- en jongenskoor stond onder leiding van Frans Oude Sogtoen. De plechtigheid werd ondermeer bijgewoond door vele oud-kapelaans

van Knuif, talrijke geestelijken afkomstig uit Denekamp, door burgemeester Van der Heijden, de wethouders Aarnink en Remerink en door Mr.Laan van Singraven. Na het laatste evangelie werd de lijkrede uitgesproken door mgr.prof. dr.R.Post, de toenmalige rector magnificus van de Nij-meegse universiteit. In de begrafenisstoet, waarin de vaandels van alle katholieke verenigingen uit de parochie werden megedragen liep een lange rij schoolkinderen uit de hoogste klassen mee; verder gidsen en verkenneren, talrijke andere parochianen en ongeveer 55 geestelijken. De gehele plechtigheid duurde ongeveer twee en een half uur. In het "Parochiecontact", een blaadje van de Denekampse afdeling van het katholiek thuisfront voor Denekampse militairen in het toenmalige Nedelands Oost Indië, van juli 1948, waarin ook een in-memoriam voor de pastoor was afgedrukt, werd ondermeer geschreven: "Door zijn goedheid en goedgeefsheid kregen vele oppervlakkig denkende parochianen sterk de indruk, dat de pastoor in de loop van al die jaren hier financieel wel zijn schaapjes op het droge had. Hoe hadden zij zich vergist. Hij zou zijn Twentse afkomst en aard verloochend hebben, als hij had laten merken dat hij om geldelijke redenen niet in staat was zijn herdersambt neer te leggen en te gaan rusten. Pas na zijn overlijden bleek, dat hij tijdens zijn leven al zijn geld achtereenvolgens aan de armen en aan de parochie had geschonken. Zijn erfgenaam had nog moeite om de begrafenis-kosten te voldoen."

Zo kwam er een eind aan het leven van de toenmaals oudste pastoor van Twente, die naast veel goede, ook minder goede eigenschappen en gewoontes had, maar die ook leefde in een tijd die heel andere eisen stelde aan de mensen en niet het minst aan pastoors.

H.Asma.

Een museum is de grootste getuigenis van de eindigheid van het leven, terwijl het tegelijk ons en onze geschiedenis laat herleven.

HEAR, IK HEB TIED

Ik bin ne boet'n hen west, Hear.
Boet'n gungn de leu.
Ze gungn, ze kwamm, ze ren'n.
De fietsers hadd'n drokte.
De auto's hadd'n drokte.
De stad had drokte.
De hele weald had drokte.
Ze ren'n, om gin tied te verleezn.
Ze jaag'n achter de tied an.
Um de tied in te haal'n.
Um tied te win'n.

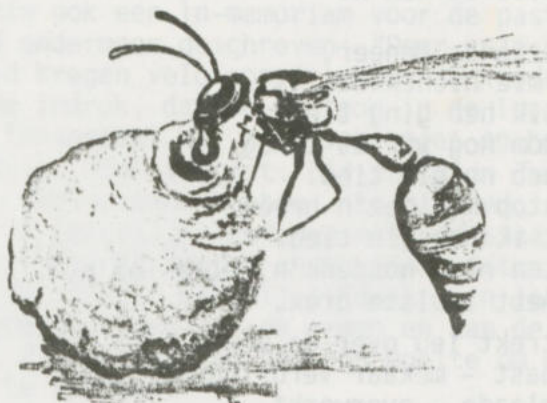
Tot ziens; Meneer.
Nem mie nich kwoalijk.
Mer ik heb ging tied.
Ik kom nog war es terug.
Ik heb no gin tied.
Ik stop met dez'n breef.
Want ik heb gin tied.
Ik kan nich noadenk'n, nich lez'n,
ik hebt veulste drok.
Zo trekt leu over de weald
gehoast - mekaar verdringend.
Overlaadn - overwerkt.
Nichtemin al hun inspanningen
hebt ze tiedgebrek.
De uren bint te kort.
De daagn bint te kort.

Hear, ie deelt de tied oet,
onder de leu.
Ie geft an iedereen de tied,
um te doon wat ie wilt, dat ze doot.
De tied is 't geschenk
dat ie oons geft.
Hear, ik heb de tied.
Ik heb alle tied an miezelf,
al de tied die ie mie geft.

Brigit Borggreve.

urrtje aan heidetak

Een urntjeswesp bij haar urn bezig met
het afsluiten van de opening.

goudwesp

Urntjeswesp

BOUWMEESTERS IN DE NATUUR

Afgelopen zomer kuierde ik op een dag in de vrije natuur. Ik dwaalde zover het bos in tot ik de stilte gewaar werd. De stilte, ja, stilte..... in ieder geval geen storende geluiden.

In werkelijkheid is het in het in het bos echter helemaal niet zo rustig. En het is er ook ver van stil. Het is daar dag en nacht een heksenketel van geluiden. Van lokroepen, ijle gillen en angstkreten. Van het geroffel op boomstammen en het gesjirp van sprinkhanen. Het geritsel onder het dorre blad en van de liefdesroep van allerlei dieren.

Nergens is stilte zo rumoerig als zelfs in het bos.

Je staat verbaast te kijken naar hetgeen allemaal om je heen gebeurt. Er beweegt zich een waar leger van kleine diertjes over de bosbodem. Vooral de webloze spinnen, jagers te voet, schijnen onder elk blaadje te wonen. Er rennen zulke onvoorstelbare hoeveelheden van deze spinnen in het bos rond, dat er geen schatting van te maken valt.

Toch is er in zo'n gemeenschap zelden een teveel. De verhouding jagers tot gejaagden blijft keurig in evenwicht.

Daarom ook is het zo boeiend om het bos eens in te gaan. Om te zien hoe planten en dieren zich aan de wet van het natuurlijke evenwicht aanpassen. Om te zien hoe het ene dier van het andere leeft. Ook om te ontdekken hoe ze zich voortplanten. Als de winter weer voorbij is zijn alleen nog de sterken en vitalen in leven. Het is in de insecten- en dierenwereld immers niet zinvol om de zwakken te laten overleven. Nee, zwakken dienen als voedsel voor overlevenden.

Dat is eigenlijk het bos, een hele wereld vol met merkwuurde en geheimzinnige wezens. Dit is de wereld waarover Heimans een beschrijving gaf die begint met: "Er is een plekje diep in het bos, waar duizend anemoontjes bloeien, waar de bleke aronskelk zijn purperbruine wonderstaf al tooit met bloemen, vóór nog de beuk de plooiën strijkt uit zijn satijnen lenteloof. Geluidloos

glijdt een beekje door donker bronsmos voort of fluistert tegen witte kiezelstenen; het slingert in een wijde boog om het zonnig plekje heen, de oever overdekt met helder groene kartelschijfjes, die dicht opeengeschoven, met gouden lovertjes besprenkeld; goudveil is het, dat bloeit. Een oude zware eik staat aan één kant; een wortel welft een bruggetje over het heldere water heen; aan zijn voet zal straks de nachtegaal zijn nestje bouwen, verscholen in het gewir van maagdepalm en klimop, overwuifd door zevenblad en wilde kervel".

Als je zo het bos leert zien, dan is het niet alleen maar een aantal bomen bij elkaar, doch een grote levensgemeenschap van bomen, planten en dieren, waarin veel valt te ontdekken en te beleven. Het bos is vooral ook rijk aan insecten, dit is vaak tot groot ongenoegen van ons allen. Wanneer we in de zomermaanden door de bossen dwalen worden we vaak "lastig gevallen" door bosvliegen, muggen, goudoogdazen, blindvliegen en allerlei ander ongedierte. Dit is vaak tot groot ongenoegen van vakantiegangers, die hun vrije dagen laten vergallen door deze kleine diertjes. Wie oog heeft voor het leven van die wriemelende massa, zal van zijn eventuele waarnemingen echter veel plezier beleven.

Kijk, daar komt een hommelt! Zijn landingsgestel, de poten, zijn al uitgestoken. Die pootjes grijpen de zwaarden van de bloem. De bloemstengel buigt diep door. De kop wordt tegen de vlag gedrukt en met een licht plofje schieten de meeldraden en stijl uit de kiel te voorschijn. De ruige pels van de hommelt wordt door het stuifmeel ruim bepoederd, terwijl de stijl hem op de buik tikt. De bloem is nu bestoven. Het is een wondermooie schepping, die aanpassing tussen bloem en insect. We gaan de hommelt even volgen. Een eindje verder gaat hij de grond in naar zijn nest om het stuifmeel daar op te bergen voor de larfjes. Met verbazing staan we te kijken naar dat prachtige ondergrondse nest, dat we heel voorzichtig hebben blootgelegd, om het te bekijken. We zien nu een paar mooie kleine kruikvormige cellen, zo groot als vingerhoeden. In één worden de voorraden bewaard, in de andere worden eitjes gelegd. De larven die onder in de cel uitkomen, worden door de koningin gevoed, die het nu bijzonder druk krijgt met het halen van nectar en stuifmeel. Als de larven volgroeid zijn, verpoppen zij zich en na en-

kele dagen komen de eerste werksterhommels van het jaar uit. Ze zijn vaak bijzonder klein, eenvoudig omdat hun moeder, de koningin, het niet heeft klaar gespeeld voldoende voedsel aan te slepen. Zo zie je dan vaak in de voorzomer van die kleine hommeltjes door de tuin vliegen. Ze gaan helpen bij het uitbouwen van het nest en met het aanbrengen van voedsel, zodat de koningin zich meer en meer tot eierleggen kan beperken.

Iets verder in de zomer is een hommelnest ogenschijnlijk een wat rommelige zaak, waarin de voorraadcellen en de larvekamers zo maar door elkaar zitten. De nesten worden van uiteenlopende soort materiaal gebouwd, van klei of van stukjes planten of van stoffen die de hommels zelf afscheiden. Als voedsel voor de larven worden de cellen in de nesten met stuifmeel en nectar gevuld. In de herfst sterven de hommels, alleen de jonge koninginnen blijven over en zoeken een plaats om te overwinteren.

De hommels spelen bij de bloembestuiving niet zo'n grote rol als de solitaire bijen en honingbijen. Maar door hun lange zuiger zijn ze in staat ook nectar uit de diepe bloemen te halen en waarbij ze zorgen voor de bestuiving. Wanneer de bloembuis te lang of te nauw is, bijten ze er een gaatje in en plegen zodoende "diefstal met braak".

Hommels gedragen zich zo goed dat velen menen dat ze niet kunnen steken. Regelmatig wordt mij dan ook de vraag gesteld of een hommelmel kan steken. Ik moet zeggen dat een hommelmel wel terdege kan steken, maar men moet ze wel erg lastig vallen vóór ze het doen.

Vanaf het hommelnest lopen we iets verder naar een perceel heide. Al zoekende en speurende viel ons oog op een urntje dat aan een heidetakje was bevestigd. Terwijl wij het urntje aandachtig bekijken en bewonderen maakten we aanstalten om het prachtige bouwwerkje te fotograferen. Op datzelfde moment kwam de bouwmeester uit zijn woning. Het is een urntjeswesp, ook wel pottenbakkerswesp genoemd. Trillend met zijn ragfijne vleugeltjes dribbelde hij nog even over het urntje en vloog weg. Het is een juweeltje van een bouwkunst, dat nestkamertje van de urntjeswesp.

Trouwens de natuur kent veel van die bouwmeesters. Denk maar eens aan vogelnesten, spinnewebben, mierennesten en bijen- en wesperaten.

Allemaal knappe bouwers, maar de urntjeswesp spant volgens mij wel de kroon. Urntjeswespen zijn uiterst slanke insecten. Ze behoren tot de plooiwespen. Ze worden zo genoemd omdat ze in rust hun voorvleugels in de lengte opvouwen. Het lichaam is zwart met enkele gele strepen en vlekken. Het slanke achterlijf is met een zeer dunne verbinding, de taille, aan het borststuk bevestigd. Het is een koningin zonder onderdanen. Nestbouw en broedzorg komen dan voor rekening van één enkel individu, een bevrucht vrouwtje. Dergelijke insecten heten solitaire insecten. De urntjeswesp zelf leidt een vegetarisch bestaan. Ze leeft van nectar en plantesappen. Dit in tegenstelling tot de larven, die op een dieet van verlamde rupsen of larven van snuitkevers worden groot gebracht.

De nestbouw van de urntjeswesp is de moeite waard om te bekijken. De wesp maakt kleine op urntjes gelijkende potjes. Ze maakt deze alleenstaand of in groepjes vast aan planten, bomen, stenen en ook wel eens onder dakpannen. Voor het maken van deze nestkamertjes maakt de urntjeswesp gebruik van klei, zand en leem. De balletjes klei of zand worden tussen kop en borststuk geklemd, naar de bouwplaats gebracht. Daar worden de balletjes tot smalle reepjes verwerkt. Eerst wordt een cirkelvormige fundering gemaakt. Daarop wordt de urn ring voor ring opgebouwd. Het binnenste van de urn wordt door de wesp zorgvuldig glad gemaakt, terwijl de buitenzijde ruw blijft. Zodra het urntje klaar is legt de wesp een ei dat aan het plafond wordt opgehangen. Vervolgens brengt hij enkele kleine rupsjes in de urn, die verlamd zijn door een steek met de angel. Daarna sluit het vrouwtje het nest en vliegt weg om een ander nest te bouwen.

Gedurende de herfst en winter eten de larven van de rupsen, waarna ze in de volgende zomer als volwassen dieren te voorschijn komen.

Soms wordt in een onbewaakt ogenblik, terwijl de urntjeswesp op jacht is naar rupsen, de urn bezocht door de goudwesp, die haar eigen ei in de urn afzet. Dit ei komt eerder uit dan dat van de urntjeswesp en de goudwesplarve doet zich zowel tegoed aan het ei van de urntjeswesp, als aan de ingebrachte proviand.

De goudwesp is een van de kleurigste parasieten in het rijtje van de natuurlijke vijanden van onze wilde bijen en wespen. Deze prachtige goudwespen, die behoren tot de

koekoekswespen, waarvan 2000 soorten bekend zijn, hebben een soortgelijke levenswijze. Ze zijn te herkennen aan hun fraaie metaalkleuren, waaraan ze hun naam danken. Met hun rozerood of metaalgroen en niet zelden kobaltblauw behoren ze tot de fraaiste insecten. Het vrouwtje van de goudwesp sluipt de nesten binnen van wilde bijen, wespen en graafwespen. Wanneer ze door de bewoner wordt betrappt wordt ze aangevallen; dit zijn meestal angel-dragers. De goudwesp rolt zich dan op als een egel, waarbij ze het achterlijf voorwaarts kromt, zodat ze bijna kogelrond wordt. Bovendien wordt ze beschermd door een ongewoon dik chitine-pantser, waar de vijand niet door kan steken. Zij houdt zich dan dood en wordt door haar belager, die het bedrog niet door heeft, naar buiten gesleept. Eenmaal buiten vliegt ze weg om het zelfde spelletje elders te plegen.

Deze prachtige goudwespen zijn niet voorzien van een angel vandaar het chitinepantser, dat hen beschermt tegen de angeldragende insecten. In de zomer kun je deze mooie goudwespen vooral vinden op door zon beschenen muren en schuttingen, waar ze zoeken naar de nesten van metselbijen en andere wespen.

Hier geldt het recht van de sterksten en sluwsten. De natuur is een ingewikkelde huishouding, die plaats biedt aan ontzettend veel soorten planten en dieren. Voor elk is een plek gereserveerd. Als we oog en oor voor de natuur hebben en vooral gaan letten op alles om ons heen, dan zien we een bos dat ons altijd weer boeit. Een bos waar plant en dier zich aan de wet van het natuurlijk evenwicht aanpassen. Een bos waarin allerlei dieren oplettend moeten zijn voor hun natuurlijke vijanden, die hun zowel vanaf het land als uit de lucht belagen. Zo wordt in het dierenrijk een eerlijke en harde strijd gestreden. Het zijn de dwingende natuurwetten die dit eisen. Zo leeft het ene dier van het andere en wordt het biologisch evenwicht keurig in stand gehouden.

W.A.J. Nijhuis.

Straks is n langn weenternacht wear veurbiej,
n sloap is wear doan.
Zo teegn poasn wod allns wear niej,
wod wear wakkr en begint wear op te stoan.

DENEKAMP.

Voor de schietoefeningen tot verhooging van 's Lands Weerkracht, hebben zich 51 deelnemers aangemeld.

In het hotel Van Blanken werd een biljartwedstrijd gehouden, tusschen spelers van Oldenzaal en van Denekamp.

Er werden twee partijen gespeeld. Oldenzaal maakte de eerste partij 301 en Denekamp 194 punten. De tweede partij behaalde Denekamp 225 punten en Oldenzaal 243.

Naar wij uit vertrouwbare bron vernemen, zal alhier een post en telegraafkantoor worden gevestigd.

Wegens Juliana's verjaardag trok het fanfarecorps „Oas Genoegen" bij fietslantarenlicht door ons dorp en bracht een serenade aan den Burgemeester.

Het koude, winderige weer weerhield velen tot een adhaesiebetuiging.

29 April. De Vereeniging tot bevordering van vreemdelingenverkeer hield hedenavond haar jaarvergadering. Uit 't jaarverslag bleek dat het aantal leden tot 79 was gestegen. De totale inkomsten bedroegen f 429.56, de uitgaven f 90.65, alzoo een batig saldo van f 338.91.

De heer J. B. Bernink, periodiek aftr. werd met 32 van de 36 stemmen herkozen. Van de overige bestuursleden die allen bedankt hadden, liet de heer A. J. Hondelink, voorz., zich na sterken aanranding een benoeming welgevallen. Als nieuwe bestuursleden werden gekozen de hh. G. W. Hoogklimmer, burgemeester, C. J. B. Albrink en J. H. Oude Elferink.

Aan „Natura Docet" werd met algemeene stemmen weer een jaarlijksche subsidie van f 20 verleend. De hh. L. L. Mulders, B. J. H. Groothuis en A. Dissel aftr. bestuursleden, werden bij acclamatie tot ereleden benoemd.

Omtrent een eventueel in den loop des jaars te organiseeren feest werd in deze vergadering geen besluit genomen.

In verband met een eventueel op te richten boerinnen-huishoudschool op 't St. Nicolaasgesticht te Noord Deurningen werd aldaar gisteren een bezoek gebracht door den heer Van der Zande, inspecteur van 't landbouwonderwijs, en den heer baron Van Voorst, voorzitter van den Prov. Ov. Boerenbond.

Uit: Weekblad voor Oldenzaal
en omgeving van 30 april 1914.

DE GEMEENTELIJKE HUISHOUDING VAN DENEKAMP IN 1914

Schrijven over een financiële administratie lijkt weinig interessant leesvoer op te leveren. Toch zal blijken dat op zich dor lijkende financiële gegevens van een gemeente meer is dan een opsomming van cijfers. Het biedt ons een goed inzicht in het leven van alle dag.

Met u wil ik daarvoor 75 jaar teruggaan in de tijd, waarvoor ik geraadpleegd heb de uitgaven van de gemeente Denekamp over 1914. Gekozen is voor dit jaar omdat hiermee nog relaties zijn te leggen naar de tijd van nu en de mensen.

De facturen geven een behoorlijk overzicht van de neringdoenden, de ondernemers, in de gemeente Denekamp. Want de gemeente ging er bij haar opdrachten vanuit dat alle ondernemers in de gemeente zoveel mogelijk aan bod moesten kunnen komen.

De totale uitgaven van de gemeentelijke huishouding van Denekamp bedroegen over 1914 f.65000,-. De gemeente telde +5000 inwoners en omvatte ca. 8850 hectare. De meeste mensen verdienden hun brood nog in de landbouw. De gemeente bestond naast het dorp Denekamp uit acht buurtschappen en kerkdorpen, te weten Noord Deurningen, Lattrop Breklenkamp, Oud Ootmarsum, Nutter, Groot en Klein Agelo en Tilligte. In alle dorpen en buurtschappen stond een openbare school.

Een groot deel van het gebruikelijk budget ging op aan het onderwijs. Ruim f.20.000,- alleen al werd betaald aan salarissen van de leerkrachten. Daarnaast werd nog f.4000,- besteed aan onderhoud gebouwen en voor schoolbenodigdheden en leermiddelen.

Voorts werden in 1914 flinke uitgaven gedaan voor de restauratie van de gemeentetoren, de toren van de Sint Nicolaaskerk, waaraan zo'n f.8000,- is gespendeerd.

Een andere in het oog springende kostenpost was het onderhoud van de (zand) wegen.

Aan de hand van de rekeningen volgt hierna een overzicht

waaruit zoal opgemaakt kan worden wat mensen in die tijd verdienden en wat verschillende goederen kostten. De uitgaven voor de scholen zijn hierbij niet meer afzonderlijk betrokken.

Overzicht van jaarsalarissen van burgemeester, wethouders en personeel.

G.W.Hoogklimmer, burgemeester tevens secretaris f.1800,- (f.1000,- als burgemeester en f.800,- als secretaris.

J.Kristen en G.L.Veldkamp, wethouders, elk f.100,-.

J.Andringa, eerste beambte ter secretarie f.825,-; als ambtenaar van de burgerlijke stand ontving hij nog eens een keer f.125,-.

G.H.Hermelink, tweede beambte ter secretarie f.335,-.

J.B.P.Veldman gemeenteontvanger, f.500,-.

Wed.G.Wolkotte, schoonmaakster gemeentehuis, f.45,-.

B.J.H.Groothuis, ambtenaar van de burgerlijke stand, f.15,-.

C.G.Weerkamp, veldwachter, f.700,-.

H.G.Kampkuiper, veldwachter, f.588,33.

A.J.Hondelink, gemeentegeneesheer (tevens huisarts); voor zijn werk als gemeentegeneesheer, o.a. kosteloze hulp aan behoeftigen en doodschouw, kreeg hij f.500,- per jaar.

J.H.C.Versteeg, vroedvrouw, f.350,-.

J.Westerbeek, oud-veldwachter, f.350,- aan pensioen.

H.J.van der Scheer, telefoonbeheerder te Denekamp, f.250,-.

Van der Scheer werkt daarnaast bij de PTT als beheerder van het postkantoor.

B.ten Breul, nachtwaker te Denekamp, f.146,25. Daarnaast was deze Ten Breul -die bij de PTT in dienst was als postbode- ook lantaarnaansteker, waarvoor hij f.30,- voor het eerste half jaar ontving. Voorts was Ten Breul voor een half jaar belast met de bediening van het torenuurwerk, waarvoor hij f.12,50 ontving.

H.Benneker, klokkenluider, f.25,-. Deze Benneker was landbouwer en woonde nabij de kerk. Tevens was hij lantaarnaansteker; hij kreeg voor het tweede half jaar f.40,-.

Benneker was net als Ten Breul voor een half jaar belast met het opdraaien van het torenuurwerk; over 1914 kreeg hij slechts twee maanden uitbetaald, omdat het uurwerk als gevolg van restauratie een periode buiten gebruik is geweest.

De salarissen van de hoofden der scholen lagen tussen de f.1000,- en f.1170,-. Meester L.L.Mulders van de dorps-

school bijv. verdiende f.1190,-. Een beginnend onderwijzer als W.H.Dingeldein (20 jaar) had een jaarsalaris van f.575,-. Toch forse salarissen als je daarbij betreft wat anderen zoal verdienden. Daarnaast kregen de gehuwde hoofdonderwijzers nog een vergoeding voor gemis van vrije woning, als de gemeente hen niet een onderwijzerswoning ter beschikking kon stellen. Zo ontving Mulders daarvoor f.200,- per jaar. De overige onderwijzers kregen een tegemoetkoming in de huishuur ad. f.75,-.

School Dorp Denekamp

L.L.Mulders, hoofd; J.B.Bernink, G.W.Goorhuis, J.v.Beer-nink tot augustus, Mej.M.A.de Lauere vanaf 1 augustus, mej.M.J.Schellings, G.J.Meinders, G.J.Huls, mej.A.E.Kos-temans, vanaf oktober, tijdelijk, mej.M.Hollink, nuttig handwerken, mej. J.G.Schrijver, nuttig handwerken.

School Noord Deurningen

G.Terra hoofd, mej.E.Vogtrop tot 1 april, W.H.Dingeldein vanaf 1 april, mej. G.M.Bekhuis nuttig handwerken.

School Lattrop

J.Rikkink, hoofd, J.Snoeijink, mej. J.Huisken, nuttig handwerken.

School Breklenkamp

N.G.Th.van Swam, hoofd, J.H.Pikkemaat, mej.G.H.Goorhuis, nuttig handwerken.

School Oud Ootmarsum

J.F.Horsthuis, hoofd, J.H.Weustink, mej.J.A.W.M.Floot, nuttig handwerken.

School Nutter

J.Helthuis, hoofd, mej.H.M.Pikkemaat, mej.G.M.Steggink, nuttig handwerken.

School Groot Agelo

G.J.Mulder, hoofd, J.B.Haarhuis, mej.Vinke, nuttig handwerken.

School Tilligte

W.A.Veldman, hoofd, J.Bos, J.Muller, vanaf 1 september, tijdelijk, mej.M.Kortink, nuttig handwerken.

Per 1 januari 1914 waren raadslid in de gemeente Denekamp: G.L.Veldkamp, H.Kottink, H.G.Lohuis, G.J.Lentferink, J.H.Aarnink, G.J.Derkman, J.H.Oude Elferink, G.J.Huisken, J.G.Kuiper, J.Kristen, J.A.Roessingh Udink. Het aantal raadsvergaderingen bedroeg in dat jaar 19. De raadsleden uit Denekamp kregen voor elke vergadering, waarbij ze aanwezig waren een gulden, terwijl de leden uit de buurtschappen f.1,50 per bijwonende vergadering ontvingen.

Het gemeentehuis was het destijds gebouw dat stond aan de Grotestraat op de plek waar het latere -inmiddels oude-raadhuis is gebouwd.

Door meester-kuiper J.A.Dingeldein werd in 1914 voor f.3,- voor het gemeentehuis een privaattoon geleverd.

Petroleum voor het gemeentehuis werd geleverd door o.a. winkelier B.Snijders te Denekamp; 54 liter à 9 cent; winkelier H.M.Wolterink te Denekamp: 27 liter à 9 cent.

Voor de leverantie van kolen ten behoeve van de kachels van het gemeentehuis zorgde L.Rondhuis, handelaar in brandstoffen te Denekamp: 32 hectoliter anthraciet à f.1,60/f.1,70; 14 hectoliter salonkolen à f.1,50.

Benodigdheden voor verlichting in het gemeentehuis als benzine, kousjes, glas, rookvangers en branders, kwamen van J.H.J.Snoeijink te Denekamp (ijzerwaren, galanterieën, rijwielen en automobielen) voor f.1120,-. Een liter benzine kostte 19 cent.

Onderhoud en reparatie kachels werd verricht door meester-smid J.Lutters te Denekamp voor f.5,30.

Kaarsen en lucifers werden voor f.1,03 geleverd door wed. B.H.Meijerink, winkelier te Denekamp en voor f.1,48 door winkelier A.H.Koning.

Officiële gemeentelijke publikaties werden in die tijd nog afgelezen. De betreffende personen kregen daarvoor f.2,50 per jaar. Dat aflezen gebeurde bij de verschillende kerken. In Lattrop deed dat de onderwijzer J.Snoeijink. In Denekamp werd dat verzorgd bij de r.k.kerk door gemeente-veldwachter G.Weerkamp en bij de hervormde kerk door koster L.Tukkers. De schilder B.ten Bokum verzorgde de aflezingen bij de r.k.kerk in Ootmarsum, terwijl dit in Tilligte werd uitgevoerd door caféhouder A.Beijerink.

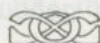
H. M. WOLTERINK,
BAKKER EN WINKELIER.
HANDEL IN ALLE VOORKOMENDE ARTIKELLEN.
DENEKAMP.

Denekamp, Jan

1917

NOTA

voor De gemeente Denekamp Dorp School.

van H. M. WOLTERINK.

Med	Oct	30 Liter Petroleum a 9 1/2 per liter	2	85 -
		volen kon munen 2-4-5		
"	Nov	70 Liter Petroleum wean		
		40 " a 9 1/2 en per liter	3	80 -
		30 " " 10 " " "	3	00 -
		volen kon munen 7-9-10-11-12-14-15	6	00 -
"	Dec	60 Liter Petroleum a 10 per liter		
		6 pati Linifus volen kon munen		8 -
		17-18-20-21-22-24		
		Bygaande bons.		
			15	73

Uit: Gemeentearchief
Denekamp.

Per 1 januari 1914 waren raadslid in de gemeente Denekamp: G.L.Veldkamp, H.Kottink, H.G.Lohuis, G.J.Lentferink, J.H.Aarnink, G.J.Derkman, J.H.Oude Elferink, G.J.Huisken, J.G.Kuiper, J.Kristen, J.A.Roessingh Udink. Het aantal raadsvergaderingen bedroeg in dat jaar 19. De raadsleden uit Denekamp kregen voor elke vergadering, waarbij ze aanwezig waren een gulden, terwijl de leden uit de buurtschappen f.1,50 per bijwonende vergadering ontvingen.

Het gemeentehuis was het destijds gebouw dat stond aan de Grotestraat op de plek waar het latere -inmiddels oude-raadhuis is gebouwd.

Door meester-kuiper J.A.Dingeldein werd in 1914 voor f.3,- voor het gemeentehuis een privaatton geleverd.

Petroleum voor het gemeentehuis werd geleverd door o.a. winkelier B.Snijders te Denekamp; 54 liter à 9 cent; winkelier H.M.Wolterink te Denekamp: 27 liter à 9 cent.

Voor de leverantie van kolen ten behoeve van de kachels van het gemeentehuis zorgde L.Rondhuis, handelaar in brandstoffen te Denekamp: 32 hectoliter anthraciet à f.1,60/f.1,70; 14 hectoliter salonkolen à f.1,50.

Benodigdheden voor verlichting in het gemeentehuis als benzine, kousjes, glas, rookvangers en branders, kwamen van J.H.J.Snoeijink te Denekamp (ijzerwaren, galanterieën, rijwielen en automobielen) voor f.1120,-. Een liter benzine kostte 19 cent.

Onderhoud en reparatie kachels werd verricht door meester-smid J.Lutters te Denekamp voor f.5,30.

Kaarsen en lucifers werden voor f.1,03 geleverd door wed. B.H.Meijerink, winkelier te Denekamp en voor f.1,48 door winkelier A.H.Koning.

Officiële gemeentelijke publikaties werden in die tijd nog afgelezen. De betreffende personen kregen daarvoor f.2,50 per jaar. Dat aflezen gebeurde bij de verschillende kerken. In Lattrop deed dat de onderwijzer J.Snoeijink. In Denekamp werd dat verzorgd bij de r.k.kerk door gemeente-veldwachter G.Weerkamp en bij de hervormde kerk door koster L.Tukkers. De schilder B.ten Bokum verzorgde de aflezingen bij de r.k.kerk in Ootmarsum, terwijl dit in Tilligte werd uitgevoerd door caféhouder A.Beijerink.

Voor dienstreizen e.d. binnen de gemeente maakten de burgemeester en de wethouders gebruik van een rijtuig van o.a. Wed.G.J.Bekhuis en B.J.H.Groothuis. Zo kostte een rit naar Tilligte en terug f.3,-.

Timmerman en aannemer G.Wintels ontving f.10,50 voor het repareren van het wachthuisje.

De beide veldwachters hebben in 1914 nieuwe uniformen gekregen voor f.87,50 per stuk betrokken waren van meester-kleermaker W.A.Hassing te Purmerend.

Als tegemoetkoming in de aanschaffkosten en onderhoud van hun fietsen kregen de veldwachters elk f.25,-.

Voor levering/herstel van schoenwerk van de veldwachters ontving schoenmaker H.J.Rikhof te Denekamp f.32,75.

Chauffeur G.Hemken te Denekamp leverde benodigdheden voor de electrische zaklaantaarns van de veldwachters.

Meester-kleermaker H.J.Tukkers repareerde voor f.1,50 de uniformen van de veldwachters.

Voor het verstrekken van eten aan arrestanten en doortrek-kende vreemdelingen werd aan de wed. J.H.Nieland, tapster te Denekamp, f.15,88 uitbetaald. Voor een keer eten werd 25 cent gerekend.

Arbeider J.Nolten te Denekamp heeft de veldwachters hulp verleend bij het opgraven van een dood paard bij Borggreve in Tilligte; kosten f.1,-.

Meester-timmerman G.A.Mensink te Denekamp laantaarnpalen geplaatst en hersteld; tevens heeft hij een bord "maximum snelheid" geplaatst. Hiervoor bracht hij f.3,47 in rekening. Uitgegaan werd van een uurloon van 22 cent. Aan de fa. wed.B.Ottenhof werd f.1,26 betaald voor het verplaatsen van straatlantaarns.

Voor het zetten van ruiten in de straatlantaarns ontving meester-schilder/drogist J.H.Mensink f.21,97. Meester-schilder J.H.Bekhuis kreeg f.8,- voor twintig ruiten.

De benodigdheden voor de straatverlichting, welke bestond uit gasoliebranders, werden voor f.157,84 geleverd door koperslager J.H.J.Snoeijink te Denekamp. Ondermeer was daarbij 613 liter benzine.

Meester-timmerman G.Knipppers leverde voor f.2,50 een ladder voor de lantaarnopsteker.

Voor reparatie van straatlantaarns werd aan wed. J.Olde Dubbelink, smederij f.1,15 uitbetaald.

Arbeider J.Smeing te Denekamp ontving f.12,- voor het wachthouden bij een brand bij Groener op de Brink.

Door J.Geesink & Zonen uit Weesp werd 25 meter hennep-slang geleverd voor de brandspuit; kosten f.19,64.

De brandblusmiddelen werden onderhouden door schoenmaker Ten Breul te Denekamp en landbouwer H.Benneker te Denekamp. Zij kregen hiervoor elk f.6,-.

Reparaties aan de brandspuit werden uitgevoerd door koper-slager J.H.J.Snoeijink voor f.15,25.

Wegwerker G.Schuurman uit Denekamp ontving f.6,75 voor werkzaamheden aan de zandweg in Oud Ootmarsum. Grondwerker Nolten te Denekamp kreeg voor het ophogen van de weg bij erve Gortert in Tilligte f.175,-. Grondwerker A.Keizer te Denekamp ontving hiervoor f.3,-.

Voor werkzaamheden aan de zandweg van Ootmarsum naar Agelo werd aan grondwerker H.J.Adolfsen f.33,- uitbetaald. Voor herstelwerkzaamheden aan de Bornsedijk kreeg hij f.101,-. Grondwerker J.Hoebe te Denekamp ontving voor werkzaamheden aan de zandweg bij Lohuis in Breklenkamp f.109,-. Voor onderhoud van de zandweg in Noord Deurningen vanaf het kanaal werd hem f.63,50 uitbetaald. Voor herstel van de Lossersdijk met zijweg bracht hij f.186,30 in rekening.

Meester-timmerman G.A.Mensink ontving f.3,66 voor het aanbrengen van plaatsnaamborden aan de gemeentegrenzen.

Stratemaker B.Alink uit Oldenzaal heeft de dorpsbestrating gerepareerd voor f.19,25.

De landbouwer H.Hermelink leverde zand voor de straatweg bij G.B.Blokhuis; kosten f.9,60. Landbouwer F.J.Hofsté te Lattrop leverde voor f.3,- zand ten behoeve van de wegen aldaar.

Aan arbeider J.Veldhuis te Denekamp werd f.5,25 uitbetaald voor het verwerken van keien op de Brink. G.Niemeier, arbeider te Denekamp, ontving f.8,25 voor werk aan straten en bezinkputten in het dorp.

De fabrikant A.Bendien te Ootmarsum leverde voor f.7,80 dertien voer sintels voor onderhoud van de wegen.

Aan de landbouwer G.J.Wilde is f.25,- verstrekt als bijdrage in de kosten van vernieuwen van een brug over de Gele Beek in de weg naar de Dorper Meien.

H.J.Ottenhof heeft voor f.62,90 ongeveer 45 meter cementbuis geleverd, welke in de wegen gelegd werden.

Voor het maken en herstellen van duikers bij Oude Elferink, Visbörger en Bonke ontving fa. wed. B.Ottenhof, metselaar te Denekamp, alsmede handelaar in kalk, tras en portlandcement f.32,48. Een zak cement kostte f.1,20; aan uurloon werd berekend 25½ cent.

Landbouwer B.Westerhof was belast met de bediening van het vonder over het kanaal Almelo-Nordhorn nabij zijn huis. Hij kreeg hiervoor een jaarlijkse vergoeding van f.20,-.

W.B.A.Bloemen, Overijsselsche Stoom-Cichorei- en Peekoffie fabriek annex fabrikant van cementbuizen in Ootmarsum heeft voor f.53,75 ± 40 meter cementbuis geleverd.

Timmerman B.Foks te Lattrop bracht f.13,10 in rekening voor reparatie van bruggen over Gele Beek en de Rammelbeek.

Timmerman-aannemer G.Wintels berekende f.530,- voor het maken en leggen van de nieuwe brug over de Voltherbeek bij Gortert in Tilligte.

Voor het leveren en leggen van duikers in de Tubbergerweg te Nutter en de Uelserdijk te Oud Ootmarsum ontving timmerman J.Wigbelt te Nutter f.6,70.

Handelaar in bouwmaterialen C.M.van Blanken op Huis Bögelscamp had 1100 klinkers geleverd voor het maken van duikers in de dorpsbestrating; deze kosten f.18,-.

Smederij wed.J.Olde Dubbelink leverde voor f.71,76 vijf meter ijzeren duiker met roosters in de straatweg bij Oude Elferink.

Henneptouw voor de klokken in de gemeentetoren werd geleverd door meester-timmerman G.A.Mensink.

Meester-timmerman G.Knippers moest een kast maken rond het torenuurwerk, waarvan de kosten bedroegen f.21,22.

Voor het vernieuwen van de riemen van de torenklokken kreeg meester-schoenmaker H.Mensink te Denekamp f.1,50.

De Dinkel moest in schouwbare staat gebracht worden. Dit werk werd uitgevoerd door grondwerker G.van de Steeg te Denekamp voor f.62,-, grondwerker A.Pluimers te Denekamp voor f.94,50 en door grondwerker H.A.Adolfsen voor f.87,-.

Aan de Geitenfokvereniging te Denekamp werd f.20,- subsidie verstrekt.

De Ned.Westfaalsche Stoomtrammaatschappij kreeg jaarlijks f.800,- subsidie, als bijdrage in de kosten van de aanleg van de spoorlijn Denekamp -Oldenzaal.

Voor het leveren van een vlaggestok en voor het uitsteken van de vlaggen op gemeentehuis en uit gemeentetoren ontving timmerman G.Knipppers f.3,20. Gevlagd werd op 19 april in gemeentehuis, 11 juni vanuit gemeentehuis en toren; 24 september toren. De winkelier wed.B.H.Meijerink leverde voor f.6,- twee vlaggen.

Voor verpleging van drie personen in het krankzinnigengeesticht in Deventer betaalde de gemeente f.1009,60.

Aan bijstand voor behoeftigen en voor verpleegkosten van kinderen van behoeftigen werd f.544,92 betaald.

Meester-timmerman J.Wigger te Lattrop leverde voor f.5,- een doodskest voor een overleden behoeftige.

H.J.Hampsink ontving voor het bestellen van telegrammen f.73,30.

De N.V. Steenfabrieken v/h Terwindt & Artznz te Nijmegen leverde voor f.652,50 45000 straatklinkers, inclusief f.108,- voor vervoer door schipper G.Mulder te Wildevank. De stenen waren bestemd voor de nieuwe bestrating bij G. Blokhuis. L.Rondhuis bracht de stenen voor f.62,10 van het kanaal naar het dorp. Stratemaker B.Alink uit Oldenzaal heeft ze uiteindelijk gelegd voor f.122,90.

De restauratie van de gemeentetoren vergde een investering van in totaal f.8034,96. De gebr.Stolle uit Oldenzaal zorgden voor f.747,- voor het aanbrengen van een betonrooster. De overige restauratiewerkzaamheden werden uitgevoerd door H.Reefman te Hengelo (o) voor f.5078,-. Voor een ijzeren klokkestoel bracht smederij Olde Dubbe-

link f.420,- in rekening. B.Eysbouts te Asten heeft de drie grote klokken verhangen en nieuwe wijzerplaten aan-gebracht, waarvan de kosten f.897,16 beliepen. Voor architectskosten moest aan W.te Riele Gzn. te Deventer f.892,80 worden.

Voor bijstand aan de Belgische vluchtelingen werd f.974,35 uitgetrokken. Dit bedrag kreeg de gemeente later weer terug van het rijk.

Onder de lezers zullen waarschijnlijk nog wel mensen zijn die zich deze tijd nog herinneren. Zeker zijn er mensen die er over hebben horen vertellen door hun ouders of door anderen. Vele van de genoemde namen bestaan ook thans nog in de gemeente Denekamp, andere zijn verdwenen.

Hier en daar zal het lezen ongetwijfeld een stukje weemoed te weeg hebben gebracht. Zelfs een glimlach zal niet ontbroken hebben. In elk geval heeft het mensen weer eens aan het praten gezet en ook aan het nadenken.

H.Boink.

Elke generatie moet aan de zorg voor de natuur nieuwe inhoud geven, indachtig dat we hier slechts te gast zijn op deze aarde: wij hebben niet een abonnement op de schepping, dat van generatie op generatie automatisch wordt verlengd.

Ontleend aan:
kersttoespraak H.M.Koningin Beatrix
25-12-1988.

HERINNERINGEN UIT MIJN JEUGDJAREN 1911 - 1915

Bij Elkus in de Vledderstraat
(voor een kleine steenworp de kelder in)

Het was op een maandagmorgen, de school was weer begonnen toen we met vier meisjes om even voor negen toch nog even achter het kippenhok van Elkus moesten lopen. Daar was een lokraampje met één ruitje dat nog heel was van de zes. Toen riep een van de meisjes: "wie durft het stuk te gooien, het is zo geen gezicht meer". "Ik", riep ik dadelijk en pakte een steen die net voor mijn voeten lag en.... boem, alles rinkelde van 't laatste stukje glas. Maar o wee, daar achter een heg vandaan kwam Elkus met twee grote stappen en ik kreeg een klap op de kaak, wat wel goed aankwam. De meisjes vlogen alle kanten op. Maar ik ging in volle draf met een hele rode kleur op school aan. Toen ging ik gauw in mijn bank zitten, met de hand aan mijn hoofd. "Och, Liesje wat scheelt jou toch met jou rooie wang", vroeg de meester. Daar moest ik snel een noodleugen op noemen. "O,.. meester, ik heb toch zo'n tandpijn". "Dat kan zo niet, ik zie het wel, je hebt veel pijn... ga jij maar gauw naar huis en als het over is, kom dan morgen maar terug". Maar... ik ging wel, maar niet naar huis. Wat zou moeder wel zeggen als ik haar wat van die ruit vertelde? Dan moest ik haar ook wat vertellen, wat niet waar was. Daarom ging ik op een stuk land -allemaal stukjes volkstuin- lopen door de paadjes van bonen, groente en aardappels. Wat was dat een lang lopen van negen tot half twaalf. Toen de school uitging, liep ik op een draf naar huis en wie zag ik daar zitten, bij ons in de keuken: mijn verrader Elkus, die had moeder alles al verteld. En nog geen minuut later kreeg ik mijn straf. Ik werd opgesloten in de kelder.

Ik hoorde de deur dicht gaan en Elkus ging weer naar huis. Nu dacht ik aldoor maar aan de mensen die in een gevangenis zaten en ook heen en weer zouden lopen. En ook af en toe even voor de tralies zouden staan kijken net als ik toen ook deed. Zo gingen de minuten om. Ik had die morgen maar één beschuit kunnen eten, omdat ik haast had, daar de meisjes al stonden te wachten. Ik liep

langs een rek met acht sterappels. Er iedere keer langskijkend dacht ik: zal ik er een of twee afnemen? O, nee, dan wist moeder direct dat ik dat gedaan had. De be-koring werd toch te erg en ik dacht na. Als ik nu eens een voor een de achterkant er af at, dat zou helemaal niet opvallen. En ik nam de moed en de eerste ging eraan. Even uitproberen, wat lekker, wat lekker. En nu de andere helft er weer opzetten.

Het mooiste was dat je niet eens kon zien dat er een stukje af was. Ik sprak mijzelf moed in en zo deed ik er langzaam een uur over tot ze dicht bij elkaar stonden. Niemand zou er erg in hebben; ze waren voor de zondagen, zo moeder had verteld. Och, dacht ik, voor die tijd hebben de muizen het wel gedaan. Ik kon er in elk geval weer een uur tegen. Ondertussen was het al goed vier uur en kwamen twee van mijn zusters langs de kelder. Ik nu maar roepen door de tralies: "Wichter, ik heb zo'n honger en ik mot hier veur straf zittn, haal mij gauw een koolraap of een paar wortels". "Joa dat doot wie want anders geet ons Lies dood, dee hef niks te ettn had...". Ze vlogen voor mij naar een bult van die koolrapen, die uit de tuin van Meenhuis kwamen.

En zo mocht ik om goed vijf uur uit de kelder; maar mocht voor straf een half uur lang nog niet buiten spelen. Ik had beloofd dat ik nooit weer die ondeugende streken zou uithalen. De tandpijn was voorgoed over en Elkus lachtte weer tegen mij.

E.Bos-Hermelink.

De kassière keek naar de betaalkaart en zea: "nee maar, ik ken iemand die precies zo heet als u."
"Oh joa? Wel dan?" vreug n klaantn.

ONZE STRAATNAMEN

In een reeks korte afleveringen in dit blad zal elke keer een aantal straatnamen, welke in de gemeente Denekamp voorkomen, beknopt worden verklaard. De tussen haakjes geplaatste datum geeft de datering weer van het besluit van de gemeenteraad, waarbij de betreffende straatnaam is gegeven. Op deze wijze wordt gehoopt op de duur een volledig overzicht te krijgen.

De serie staat onder redactie van: H.Boink, W.A.J.Nijhuis en J.A.den Ouden.

Brink te Denekamp

De Brink is een van de oudste straatnamen in Denekamp. Hoewel de officiële naamgeving in 1931 plaatsvond, was deze naam al veel langer ingeburgerd. Dit is op te maken uit aantekeningen in het pachtboek van Huis Bögelscamp. Hieruit blijkt dat het aan de vader van Jan Weleveld, Waender Harmsen, in het jaar 1688 vergunt werd een huis te zetten op de pottegrond op de brink, tegen een jaarlijkse pacht van een paar capoenen (vetgemeste jonge hennen, red.) en verder een jaarlijkse pacht van een paar telgen (jonge eikebomen, red.) op de brink te poten. Uit het pachtboek blijkt dat "Den geheelen brink tot aen Jan Leuwenjans huys bij Froon toehoort onder Pots pottegrond".

W.H.Dingeldein verklaart de naam Brink in 1951 als volgt: "De oude beteekenis is : rand, of open plek aan de rand, of open plek aan de randen van de esschen, in eigendom van de gemeene marke, soms met gras begroeid. Zij die zich hier vestigden, waren de brinkzitters, degenen, die aan de randen of open plekken gezeten waren. Een bepaalde grassoort heet brinkgrös: *Poa annua*, dat overal opslaat. De Brink heet het Noordelijke deel van het dorp Denekamp, vroeger afzonderlijk gelegen, en deel van de boerschap denekamp, onderscheiden in den Voorsten- en Achtersten Brink. Beide hebben als middelpunt een pleintje". Tot zover Dingeldein. Het verpondingsregister van 1601 vermeldt als brinkzitters: Luken Buerrichters (zoon van de boerrichter; dit was Arendt Pott, vandaar Pot's grond), Hadwicks Johan, Rotger ten Lasschenhoven en Gesen Bertolt.

Brinkstraat te Denekamp

Logischerwijs is de naam Brinkstraat afgeleid van de hierbij gelegen Brink. Het is echter niet vaststaand dat deze straat voor de officiële naamgeving in 1931 ook al zo genoemd werd. In een programmaboekje van de Onafhankelijkheidsfeesten in Denekamp in 1913 werd in een programmaboekje de route van een optocht als volgt omschreven: "Schoolplein Openbare school (nu Vledderhoes, red.) Vledderstraat, "Museumstraat", brink en terug" etc. De straat zal toen zo genoemd zijn omdat hieraan het (eerste) in 1911 geopende museum van meester Bernink stond. In 1922 verhuisde het museum naar de Oldenzaalsestraat en was de naam Museumstraat natuurlijk niet meer van toepassing.

Broekmatenweg te Tilligte (20 december 1962).

Genoemd naar de hieraan gelegen "Broekmaten", wat laag gelegen maten betekent.

Brookhaasweg te Noord Deurningen (20 december 1962).

Deze weg is genoemd naar het hieraan gelegen erf "Brookhazenboer". In het twents woordenboek van G.J.Dijkhuis wordt de naam "brookhazen" als volgt verklaard: "Brookhazen - 't is nen brookhazen- het is een bewoner van de broekgronden".

Door oudere bewoners van Noord Deurningen wordt wel eens beweerd dat een vroegere bewoner van het erve "Brookhazenboer" heel hard kon lopen (hee lōp as nen haazn) en daardoor de naam brookhaas had gekregen.

Brookmanweg te breklenkamp (20 december 1962).

Genoemd naar het hieraan gelegen erf "Brookman" ook wel "Broakem" genoemd. Huidige bewoners familie Molendijk.

Bromeliastraat, de Buizerd, Chrysantstraat, Churchillstraat en Clematisstraat zijn reeds verklaard in Onder-schoer 1988/4.

Soms gedragen we ons
als het bestuur
van de natuur.

W.H.DINGELDEIN EN DE LEVENDE HAVE VAN TWENTE

Onder deze titel heeft prof.dr.V.Westhoff op 7 oktober 1988 een voordracht gehouden bij gelegenheid van de onthulling van het borstbeeld voor meester Dingeldein. De toespraak wordt hierna weergegeven.

Het is voor mij een bijzonder voorrecht, een dergenen te mogen zijn die het woord voeren bij de herdenking van de eminente kenner van Twente die W.H.Dingeldein in zijn aardse leven is geweest. Zijn belangstelling en kennis van zijn heem, gedragen door de liefde voor zijn gewest, strekten zich uit over tal van gebieden, evenzeer over de natuur, de flora en de fauna als over de menselijke samenleving en haar geschiedenis en de menselijke cultuur, in het bijzonder de bouwkunst. Uit dat veelzijdige palet breng ik nu één aspect naar voren, en wel dat van Dingeldein en de levende have van Twente.

Hoewel ik Dingeldein slechts enkele malen persoonlijk heb meegemaakt en hoewel dat al bijna een halve eeuw geleden is, staan die samenkomsten mij nog helder voor de geest. Ze vormen een kostbare herinnering aan de ontmoeting met een groot man.

Mijn vrouw en ik leerden Dingeldein kennen in de zomer van 1944, de laatste zomer van de oorlog. Ontsnapt uit Den Haag, waar de vijand op ons loerde, hebben wij daar, in opdracht van de A.N.W.B. en op verzoek van de Contact-Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming, de beken en beekdalen van Noordoost-Twente botanisch - d.w.z. floristisch en plantensociologisch - geïnventariseerd. Ik kende die streek sinds 1936, maar slechts oppervlakkig. Bij de voorbereiding van die reis vernamen we -ik weet helaas niet meer van wie- dat de heer W.H.Dingeldein te Denekamp op dat gebied de deskundige bij uitstek was.

Wij vroegen dus beschroomd of we hem mochten bezoeken, en we waren welkom. Dingeldein bleek gelukkig niets te hebben van een met zichzelf ingenomen autoriteit. Hij was een sympathieke, bedaarde, vriendelijke man, bedachtzaam en nauwkeurig formulerend. Het gebied van Noordoost-Twente bleek hij door en door te kennen, in

alle details en in alle jaargetijden. Nauwkeurig wist hij aan te geven welke delen van de talloze beken en beekjes die Twente toen nog kende, voor ons de moeite waard zouden zijn; maar wat ons nog meer trof, was zijn feilloze botanische kennis. Men moet daar niet licht over denken. Praten over planten, ja dat kunnen velen; maar er zijn in ons land altijd slechts enkele tientallen personen geweest die de flora werkelijk kennen. Dingeldein was daar een van, maar hij liet er zich niet op voorstaan. Dat hij in de Nederlandse floristenkring geen rol speelde en zijn naam daar ternauwernood genoemd werd, kwam doordat hij zijn heem slechts zelden verliet en niet zozeer contact zocht met de groten der aarde, in tegenstelling tot collega's als J.B. Bernink, C. Sipkes (Rockanje), D.T.E. van der Ploeg (Sneek) en A. de Visser (Walcheren).

Nu kan men planten kennen op heel verschillende manieren. Er zijn mensen die weliswaar alle plantensoorten van een gebied kunnen onderscheiden op grond van de kenmerken die men in een flora kan vinden, maar voor wie die planten toch geen levende werkelijkheid zijn. Dit zijn de dorre systematici, de extreme floristen, voor wie het ideaal niet de levende plant is, maar een dood exemplaar in een herbarium, exemplaren die wel eens oneerbiedig als bosje hooi worden aangeduid. Zulke mensen, die meestal een hoge dunk van zichzelf hebben, hebben eigenlijk een vertekend beeld van de werkelijkheid en willen soms evidente verschillen tussen soorten niet erkennen, omdat die in het hooi niet meer zijn waar te nemen, zoals kenmerken van kleur, geur, smaak, driedimensionele vorm, sappigheid en broosheid.

Daartegenover staan de werkelijke planten-vrienden, waarvan Dingeldein een klassiek voorbeeld was. Die anderen willen de wereld naar hun hand zetten; wij willen er in leven. Voor Dingeldein was iedere plant een levende werkelijkheid, ja een persoonlijkheid, en iedere soort een wonder, een geheim. Dat geheim kunnen we slechts ten dele ontraadselen, zowel in de levensloop van zaad tot volwassenheid, tot bloei, vruchtrijsing en dood, als in de voor elke soort unieke en bewonderenswaardige binding aan haar specifieke milieu waarin ze levensvatbaar is en gedijt: de Waterlobelia in de Bergvennen, de Heide-anjer in de grazige Oeverwallen van de Dinkel, Parnassia in de bloem-

rijke schraallanden, de Beukvaren in de donkere houtwallen, het Goudveil onder het elzenhout van de bronbossen. Dingeldein's omgang met de levende natuur kan dan ook niet beter worden getypeerd dan met de overbekende, maar daarom niet minder treffende versregels van de grootste dichter van onze taal, Guido Gezelle:

"Mij spreekt de blomme een tale,
Mij is het kruid beleefd,
Mij groet het altemale
Dat God geschapen heeft."

Wie zó met en in de natuur verkeert, ziet planten als leden van een levensgemeenschap, en raakt als vanzelf dan ook vertrouwd met de dieren die met die plantenwereld samenleven: vogels en zoogdieren evenzeer als insecten, vooral de fraaie en sierlijke dagvlinders en libellen die toen nog in menigte de Twentse beekdalen verlevendigden. Dingeldein kende die allemaal, en zonder hem zouden we vele soorten vlinders en libellen niet eens hebben opgemerkt.

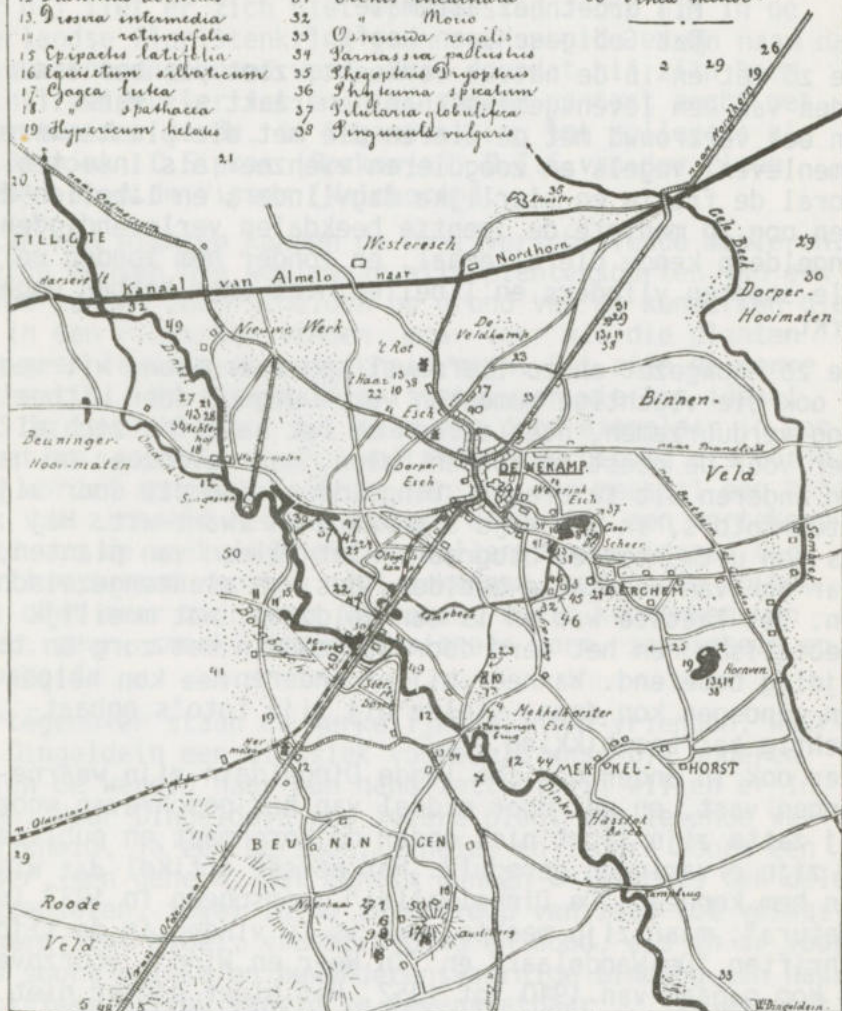
Wie zo nauwgezet en zo liefdevol kan waarnemen, wil veelal ook die vluchtige momenten vereeuwigen, door uitbeelding verduurzamen, niet alleen om het beleefde zichzelf weer voor de geest te kunnen halen, maar evenzeer om het aan anderen uit te dragen. Dingeldein deed dit door zijn natuurfoto's, in die tijd uiteraard in zwart-wit. Hij was een uitmuntende fotograaf, niet alleen van planten, maar ook van vegetatie-beelden, dus van plantengezelschappen. Dat laatste was en is een zeldzaam, wat moeilijk specialisme, en het werd door Dingeldein met zorg en toewijding beoefend. Wanneer hij er anderenmee kon helpen of een genoegen kon doen, stelde hij zijn foto's onbaatzuchtig ter beschikking.

Maar ook in ander opzicht legde Dingeldein zijn waarnemingen vast, en wel door middel van het geschreven woord. Hij zette zijn licht niet onder de korenmaat en publiceerde zijn ervaringen geregeld. Het eerste artikel dat wij van hem kennen, "De Dinkelvallei", verscheen in 1933 in "Natura"; maar zijn meeste werk is te vinden in de tijdschriften "De Wandelaar" en "In Weer en Wind", voorzover ik kon nagaan van 1940 tot 1952. Het bleef echter niet bij artikelen. In de derde druk van Bernink's "Ons Dinkelland" verzorgde hij de (kleine) plantentekeningen,

1. *Aldora meschastolina*
 2. *Andromeda polifolia*
 3. *Antennaria dioica*
 4. *Anthoxanthum tuellii*
 5. *Arnica montana*
 6. *Cardamine amara*
 7. *Carex praecox*
 8. *Centunculus minimus*
 9. *Chrysosplenium alternifol.*
 10. *Cicendia filiformis*
 11. *Circaea lutetiana*
 12. *Dianthus barbatus*
 13. *Drosera intermedia*
 14. " *rotundifolia*
 15. *Epipactis latifolia*
 16. *Equisetum sylvaticum*
 17. *Gagea lutea*
 18. " *spatheacea*
 19. *Hypericum helios*

20. *Hypericum pulchrum*
 21. *Impatiens noli tangere*
 22. *Isardica palustris*
 23. *Juncus filiformis*
 24. *Listera ovata*
 25. *Littorella lacustris*
 26. *Lobelia Dortmanna*
 27. *Lysimachia nemorum*
 28. *Melium effusum*
 29. *Narthecium ossifragum*
 30. *Nymphaea*
 31. *Orchis incarnata*
 32. " *Morio*
 33. *Osmunda regalis*
 34. *Parnassia palustris*
 35. *Phlegmaria Dryopteris*
 36. *Phytolacca spicata*
 37. *Pulsatilla globulifera*
 38. *Pinguicula vulgaris*

39. *Platanthera bifolia*
 40. *Polygonum bistorta*
 41. *Ranunculus lingua*
 42. *Samolus Valerandi*
 43. *Sarcocolla europaea*
 44. *Sedum reflexum*
 45. *Spargula Morisonii*
 46. *Stentalis europaea*
 47. *Miscularia vulgaris*
 48. " *minor*
 49. *Viola longifolia*
 50. *Viola minor*

Plantenkaart van Denekamp uit 1926.
 Samengesteld door W.H. Dingeldein.

het plantenkaartje van Denekamp en de geologische kaart. In het boek "Singraven" (Enschede, 1948) werd de flora van het landgoed door zijn hand beschreven, en de kroon op zijn werk was het mooie boek "Het land van de Dinkel" (1952).

"Le style est l'homme même", schreef Buffon in 1753, en dat was bij uitstek op Dingeldein van toepassing. Hij schreef voortreffelijk Nederlands in een weloverwogen, onopgesmukte, maar tevens vlotte en bezielde trant. Nooit heb ik in zijn werk een onjuistheid gevonden. Hij wist waarover hij schreef en hij stond er achter.

Ik wil u graag een indruk geven van Dingeldein's schrijftrant; ik lees daartoe een passage voor uit zijn artikel "In het Lutterzand", verschenen op 15 september 1941 in het maandblad "In Weer en Wind".

"De oevers langs de "Greune Stêt" bieden zoveel moois als men maar wenst. De fotograaf kan hier zijn hart ophalen en vindt op elke tien meter een of meer bekoorlijke onderwerpen. Vooral in de morgenuren kan hij zijn beste oogst binnenhalen, want dan valt de zon het mooist over de zandwanden van de hoge oevers en doet alles flonkeren van leven. Verrukkelijk is dan het spel van licht en schaduw over de oneffenheden van de bodem. De zon werpt lange schaduwstrepen van struik en boom langs de glooiing der oevers, speelt over de bruine schilferschors van de dennen en om de bonte berkestammetjes, sprankelt lichtjes op de kabbelgolfjes en zet het gras van de weide in fluwelen glans.

In het voorjaar, de herfst en vooral in de winter is het stil in 't Zand. Zelden komt men dan een menselijk wezen tegen, of 't mocht een boer zijn, die een vracht hout haalt. Dan is de natuur weer aan zichzelf overgelaten en herstelt zij zich van de bezoeken van de zomer. En het mooist is het daar wel in Mei, als alles wordt vernieuwd, de bruine berkentwijgen teergroene blaadjes hebben gekregen en er "veel kaarsjes aan der dennen top" staan. De fitis zingt er haar dalende strophen, de tjiftjafs slaat daarbij de maat, de kuifmezen wippen piepend door de pijnbomen, de koekoek roept in de verte, de tortelduif koert. Boven de grasvlakte, waarop de stralend gele paardebloemen gestrooid liggen, klimt een torenvalkje in spiralen omhoog of staat met trillende vleugels

stil, speurend naar een muis. Kieviten buitelen en zwenken op hun brede vlerken en in de verte, boven de heide, klinken het melodieuze gefluit van de wulp en de stotende geluiden van grutto en tureluur. De leeuwerik klimt omhoog en vervult de lucht met zijn blij en onvermoeid gejubel en rust niet "voor de lentedag ter kimme nijgt".

Als in de voorzomer de schemering is gedaald en de nacht begonnen, voeren op de heide en op de kale plaatsen, waar bos is gerooid, de nachtzwaluwen hun spookachtig minnespel op. Alg geheimzinnige geesten doemen de spelende mannetjes uit het halfdonker op, komen aanscheren, dansen en duikelen, wiekelen op hun lange vleugels, slaan ze als met een zweepslag ruggelings tegen elkaar, en verdwijnen weer in 't duister, terwijl het err... orr van de vogels nu her, dan der klinkt".

De ervaringswereld waarin Dingeldein zijn lezers binnenleidde, zou men tegenwoordig als "veldbiologie", misschien zelfs als "landschapsoecologie" betitelen.

Een veel treffender benaming is de aloude aanduiding "natuurlijke historie", een term die in ons land helaas in discrediet is geraakt en als "natte his" ouderwets wordt gevonden, maar die in het Engelse spraakgebruik als "natural history" nog al zijn frisheid heeft behouden en daar ten volle wordt gewaardeerd.

Van de aanvang af is het mij opgevallen, hoe fraai de welluidende naam "Dingeldein" de drager daarvan typeert. Enerzijds doet de naam denken aan het deinen van het water van de Dinkel, de rivier die zozeer zijn belangstelling had; anderzijds roept hij het luiden van kerkklokken in de stilte van de zondagmorgen in de herinnering, en ook dat is een klank die geheel bij de mens Dingeldein past.

Dingeldein had de bescheidenheid van een groot man en de grootheid van een bescheiden mens; maar bovenal was hij een zachtmoedige, beminnelijke en rust uitstralende persoonlijkheid. Ik ben er u erkentelijk voor dat ik hiervan mag getuigen, en ik ben verheugd, dat zijn gewest hem thans de eer bewijst die hem toekomt.

Prof.dr. V. Westhoff.

Nem tied veur oene vreande
Anders nemp de tied oene vreande.

HET OUDE KERKHOF AAN DE OLDENZAALSESTRAAT TE DENEKAMP (II)

In onze vorige bijdrage schreven wij dat op de begraafplaats aan de Oldenzaalsestraat 439 mensen zijn begraven. De eerste begrafenis vond plaats op 12 december 1870, de laatste op

Het begrafenisboek vermeldt tal van bijzonderheden. Ieder graf heeft zijn eigen verhaal. Achter iedere zerk staat het levensverhaal van een mens, meer nog, soms vertelt zo'n graf een stukje dorpsgeschiedenis en heel vaak is het verhaal in en in triest.

De meeste graven -en dat zijn de grafplaatsen op de westelijke helft- zijn anoniem. Er staat geen steen. Dat mocht niet volgens het reglement. Daar liggen de overledenen, die gratis werden begraven.

Maar het oude begrafenisboek vertelt in enkele gegevens soms een heel mensenleven. Als wij deze gegevens aan een bespreking onderwerpen dan worden wij iets gewaar van de gezondheidszorg, de kindersterfte, de ouderdom van de mensen die een eeuw geleden in ons dorp leefden.

Wij gaan aan de hand van het oude begrafenisboek een eeuw terug in de tijd. Heemkunde op een kerkhof.

Op 3 mei 1871 wordt begraven Gerardina Krommendijk, oud 56 jaren echtgenote van Hermannus Arends, gemeenteveldwachter.

Op 4 november 1886 is begraven Albert Arends, eveneens gemeenteveldwachter, oud 68 jaren. Hieruit kunnen wij afleiden dat de familie Arends van vader op zoon veldwachter zijn geweest. De zerk van veldwachter Albert Arends is te vinden op no.57 oostzijde.

Op 22 april 1882 vermeldt het boek de begrafenis van Maria Margaretha Dinckgreve, oud zes dagen, dochttertje van E.W.W.Dinckgreve en M.J.Munro. Is E.W.W. een zoon van dominee Jan Hendrik Dinckgreve?

Jan Hendrik Dinckgreve werd op 28 juni 1892 op 71-jarige leeftijd volgens zijn verlangen op ons kerkhof begraven",

Aan de Gemeente 1870
 Denekamp Debet aan
 H. Knippers

~~Aboud~~ Een dood kist gemaakt
~~Aboud~~ voor Geertjan Duijsend 4,00

~~Aboud~~ Een dood kist voor het
~~Aboud~~ kind van Hendrik Holen
 kamp — — — — — 3,00

~~Aboud~~ Een dood kist voor het
~~Aboud~~ kind van Hendrik Holen kamp 2,50

~~Aboud~~ Een dood kist voor
~~Aboud~~ Hermanus Nijhof — 4,00

~~Aboud~~ Een dood kist voor
~~Aboud~~ Hendrik ten Brink 4,00

—————
 Totaal 17,50

Rekening van H. Knippers te Denekamp voor ge-
 verlede doods-kisten voor overleden behoeftigen
 over het jaar 1870, die door de gemeente werd
 betaald.

Uit: Gemeentearchief Denekamp.

oostelijk voor graf nr. 1. Hij overleed 25 juni 1892. Hij was laatstelijk predikant te Veldhoven, daarvoor te Dene-kamp van 1847 - 1887. Zijn vrouw was hier reeds 14 december 1870 begraven. Zij heette Margaretha Jacoba Huisinga en overleed op 56-jarige leeftijd. Beiden liggen onder en boven in graf nr. 1.

Verder treffen wij aan Elisabeth Huisinga, begraven op 24 december 1878, wed. van ds. K.D.Schönfeld, predikant te Sebaldeburen.

Een zeer trieste familiegeschiedenis lezen wij in het volgende, waaruit blijkt dat er een en al verdriet is in de familie van Willem Dingeldein en Berendina Hendrika Steen. Op 13 december 1870 lezen wij de begrafenis van hun zoontje Willem, slechts twee dagen oud. Wat heet oud, als we zeggen: slechts twee dagen geleefd te hebben? De moeder is dan 31 jaar. Op 26 februari 1872, de moeder is dan 33 jaar, wordt van dezelfde ouders een meisje levensloos geboren. Een jaar later op 20 mei 1873 begraven deze ouders een meisje Wilhelma; slechts vier dagen geleefd! Alsof het leed geen einde neemt zien wij op 16 februari 1875 de begrafenis vermeld van weer een meisje Wilhelma; maar zeven dagen heeft dit kindje mogen leven! De moeder is dan 36 jaar! Amper één jaar later op 31 maart 1876 wordt een doodgeboren kindje begraven en op 20 december 1879 wederom een doodgeboren jongetje. Na al deze ellende sterft de moeder, 52 jaren oud, op 8 december 1891. Weduwnaar Willem Dingeldein sterft op 78-jarige leeftijd en wordt op 26 september 1910 begraven in het oostelijk blok.

Ook in het gezin van Geert Fisbörger en Johanna Leerkamp slaat het verdriet toe. Als eerste begrafenis op dit kerkhof wordt vermeld de ter aarde bestelling van hun dochtertje Hanna, vijf dagen geleefd, en op 20 april 1872 lezen wij de notitie dat hun zes jarig dochtertje Christina wordt begraven.

Sprekend voor die tijd is de aantekening: begraven op 7 februari 1874 Gerhard Geersen, overleden 5 februari 1874 "nog ongedoopt" kind van Harm Geersen en Christina Mulder.

Typisch is ook het volgende: begraven 27 juni 1874 Petrus Johannes Aarens, overleden 25 juni 1874, oud circa 30 ja-

ren, ambtenaar, echtgenoot van Kaatje Westrik. In bijzondere gevallen wordt het beroep vermeld, wellicht om de opvallende positie aan te duiden, die de persoon tijdens zijn leven heeft bekleed. In dit geval moeten wij echter de bijzondere conclusie trekken dat de ambtelijke administratie leemten vertoonde, want de geboortedatum van de ambtenaar biedt ruimte voor enige twijfel.

Gerritdina Johanna Meulman, oud vijf jaren, wordt op 5 april 1884 begraven als "kind van Meulman, rijksveldwachter en echtgenote".

Steven Schuman, 56 jaren, overleden 7 maart 1887, is polderwerker, woonachtig bij Hattem en wordt hier op 9 maart 1887 begraven.

Hermannus Bonke, oud 82 jaar, wordt op 23 januari 1890 begraven met vermelding "ongetrouwd, gewezen kerkelijk ontvanger dezer gemeente".

Hermine Maatman, oud vijf jaar, wordt op 9 december 1874 begraven. "Ongetrouwd" staat er onder de rubriek "betrekkingen" en verder: woonachtig op 't Wolfshuis aan de Haar. Wie kan ons opheldering verschaffen over betekenis en plaats van 't Wolfshuis?

Jan Pil wordt begraven op 20 februari 1875, oud 45 jaren, woonachtig "op 't konijnenhuis in Nd.Döringen". Komt daarvandaan de bijnaam van "Knienboer" voor de familie Pil van 't Eekman?

Een bijzonder tragische optekening lezen wij als op 5 april 1888 een levenloos kind van het vrouwelijk geslacht wordt begraven, dochterje van H.Horst en G.Selkers. Op 4 juni daaropvolgend wordt de moeder, Geerte Selkers, oud 38 jaren, naast haar twee maanden eerder levenloos geboren kind ter aarde besteld. Zij overleed op 31 mei 1888.

Op 16 maart 1892 wordt begraven Frederik Horstkamp, oud 70 jaren, overleden 13 maart 1892 met vermelding "orgel-trapper, echtgenoot van Hermina Rademaker". Hij zal dus de blaasbalg getrapt hebben in de tijd dat Lazonder het orgel bespeelde.

Het boek meldt op 20 juli 1875 de begrafenis in de grafkelder op Singraven van Johan Melchior Roessingh Udink, 37 jaar oud, overleden 17 juli 1875, echtgenoot van B.

M.Storm van 's Gravenzande.

De begrafenisformaliteiten verliepen uiteraard de normale procedure; ook voor begrafissen op een particulier kerkhof.

Op het kerkhof aan de Oldenzaalsestraat ligt ook een weduwnaar van De Thouars begraven. Op 7 januari 1876 is op westzijde nr.33 begraven een Frederik Wilhelm Tharner, oud 86 jaren, overleden 4 januari 1876.

Op 2 maart 1891 wordt de begrafenis vermeldt van Hermina Bijkemoer, oud 67 jaar, echtgenote van Jan Bekman "op 't Peerdehuis Norddöringen".

Lambertus Tukkers, oud 37 jaar, zoon van wijlen Jan Tukkers en wijlen Martha Schiphorst, wordt op 3 april 1891 oostelijk achter op graf nr.58 begraven onder vermelding van: "handelaar in gist (of gest?), bode op Nordhorn en Ootmarsum".

Gestigmatiseerd is de vermelding te noemen bij het graf van Margaretha Doven, oud 81 jaar, overleden 20 juli 1891, wed. van Leerkamp en "wonende in 't armhuis op den Brink". Ondanks de armoede bereikte zij voor die tijd een bijzonder hoge ouderdom, waarmee wij uiteraard niet de stelling willen poneren dat je arm moet zijn om oud te worden. Maar dat een sobere levensinstelling van positieve invloed kan zijn voor een gezonder leven met een redelijke kans op hoge ouderdom zal niemand bestrijden. Misschien alleen zij die "te veel en overdaad" als vanzelfsprekend zijn gaan beschouwen.

Op 24 februari 1893 wordt Jantje Mast begraven, oud 29 jaar, echtgenote van Birk Bodewitz, "brievengaarder".

Adrianus de Jong, gemeenteveldwachter, oud 34 jaren, overlijdt op 7 juli 1894 en is begraven op 10 juli 1894 in graf nr.19, waar eveneens zijn dochttertje Cornelia Maria op 15 december 1893 lag begraven.

Op 30 januari 1895 vindt de begrafenis plaats van Hendrik Carel Lazonder, oud 79 jaren, overleden 27 januari 1895 met vermelding: "rustend koster der Herv.Gemeente, rustend Hoofd der School". Zijn graf bevindt zich "oostelijk voor in graf nr.5".

De grafzerk is overgebracht naar het pleintje voor de Hervormde Kerk, waarvan Lazonder 37 jaren organist is ge-

wéest. Hij werd op 8 oktober 1815 te Enschede geboren en trad als hoofdonderwijzer te Denekamp in dienst op 2 januari 1843. Hij was koster, organist en voorlezer met een aanvangstractement van 100 gulden per jaar. Of hij ooit een hogere vergoeding heeft ontvangen lijkt twijfelachtig, omdat het koster- en organistentractement in die tijd afhankelijk was van de inkomsten van de St.Catharina -(of koster vicarie) en de St.Antonius -(of organistenvicarie). De Hervormde Gemeente heeft echter bij de verdeling der vicariegoederen tussen de Staat en de Hervormde Gemeente slechts de helft ontvangen.

Typerend voor het tijdbeeld van die dagen is de verhouding tussen de organisten van beide kerken, de r.k.kerk en de herv.kerk. Carel Bökkerink was toen organist van de r.k.kerk. Als bewijs van de vriendschap tussen beide organisten en de goede verstandhouding der beide gezindten in het algemeen moge dienen, dat Bökkerink zijn collega welwillend verving op 10 juni 1870, toen Lazonders dochter Jacomina door ds. Dinckgreve in de echt werd verbonden met Gerrit Willem Cramer, burgemeester van Ootmarsum. Bökkerink had 's morgens een kruiwagen met wit zand meegebracht en daarmee de straat tussen Lazonders huis en de kerk bestrooid.

De taak van de voorlezer in de kerk -een functie die al lang niet meer bestaat- bestond hierin dat Lazonder aan het begin van de ere-dienst een hoofdstuk uit de bijbel moest voordragen. Omdat hij tevens organist was klonk zijn zware bromstem vanaf de "örgelbönn" over de hoofden van het godvruchtig volk als hij hen maande met de vaste aanhef: "De gemeente gelieve te luisteren naar Gods woord, dat geschreven staat in..... ". Volgens overlevering las hij dan het gedeelte voor, meestal onverstaanbaar voor de meeste hoorders!

Tot enkele maanden voor zijn overlijden bespeelde Lazonder het orgel.

Op 28 oktober 1895 wordt zijn vrouw begraven. Maria Theodora Gerbrandts, 86 jaren oud te Ootmarsum overleden op 24 oktober 1895. Haar graf is te vinden oostelijk voor in nr. 10.

Derk Schiphorst, oud 73 jaren, overleden 25 mei 1899 en begraven op 29 mei wordt geboekt onder vermelding: "dood-graver, wed.nr. van Gezina van Ulzen en Geze Banneke".

Op 14 juli 1900 vindt de begraafplaats van Dirk Jan Brouwer, oud 47 jaren, "ongetrouwd polderwerker geb. te Heemstede".

Op 20 juni 1903 is begraven een levenloos kind van Caspar Bernardus van den Berg, polderwerker en Catharina Margaretha Snel.

Op 23 en 28 april 1906 worden achtereenvolgens begraven Jantien Klaasje, oud vier jaar, en Pieter Harm Klaasje, oud negen maanden, d. en z. van Daniël Klaasje en Aaltje de Boer.

Op 15 oktober 1912 wordt begraven Adèle Eberhart echtgenote van G.W.Hoogklimmer oostelijk voor nr.89.

Op 31 augustus 1915 is Hendrik Stuyver begraven; hij was 72 jaren, polderwerker en ongetrouwd. Hij was geboren te Weststellingwerf.

Gerrit Willem Hoogklimmer overleed 30 september 1926 op 78-jarige leeftijd en werd op 4 oktober 1926 begraven. Het begrafenisboek vermeldt: "Burgemeester en oud pres. kerkvoogd".

Hij was weduwnaar van A.G.Jordaan en A.Eberhart en is begraven op het oostelijk deel voor nr.94.

Anna Agneta oud 71 jaar ongetrouwde dochter van G.W.Hoogklimmer, werd begraven op 25 juli 1958 op oost voor nr. 99. Zij overleed 21 juli 1958.

De geschiedenis van "gewone" mensen en "voornamen" mensen ligt daar op die oude begraafplaats aan de Oldenzaalsestraat, verstild achter de Rabobank, waar het "kleine" en het "grote" geld in en uit gaat. Daar leeft de tijd van nu. Erachter de tijd van toen, een eeuw geleden, toen de meeste mensen nog geen rijksdaalder konden missen om een graf te kopen.

Daar rusten de "voornamen mensen". De burgemeesters Hoogklimmer -met een monument van een tombe" en Warnars, de predikantenfamilie Dinckgreve, de veldwachters, gezagsdienaars van die tijd, de Racer Palthe's, de Van Blanken's van Bögelscamp en de Gelderman's. Bijzonder zijn de monumentjes op de grafjes van kinderen Börgelink. Maar het grootst in aantal, dat zijn de naamlozen zonder steen of zerk. Doder kan een mens niet zijn. Het enige leven op deze dodenakkers, dat zijn de konijnen.

Verloskunde, geneeskunde, hygiëne, leefomstandigheden, komen naar voren als wij de volgende cijfers op ons laten inwerken.

Van 1870 tot 1893 werden hier 178 mensen begraven, waarvan elf doodgeboren, tien minder dan een week oud, tien nog geen jaar oud, velen stierven op 1- en 2-jarige leeftijd (9x), vier amper drie jaar oud en verder 4, 5, 6, 8, 9 jaar. En 67 overledenen stierven voor de tien-jarige leeftijd!

In 1897 worden acht begrafenissen vermeld, waarvan een levenloos kind, een kind van twaalf dagen, een van een maand en twee kinderen van respectievelijk veertien maanden en twee jaar.

In 1913: dertien begrafenissen: twee levenloos geboren en verder: een kind van 26 dagen, twee maanden, twee van twee jaar, een van negen maanden, zeven jaar, elf jaar, twaalf jaar en 22 jaar!

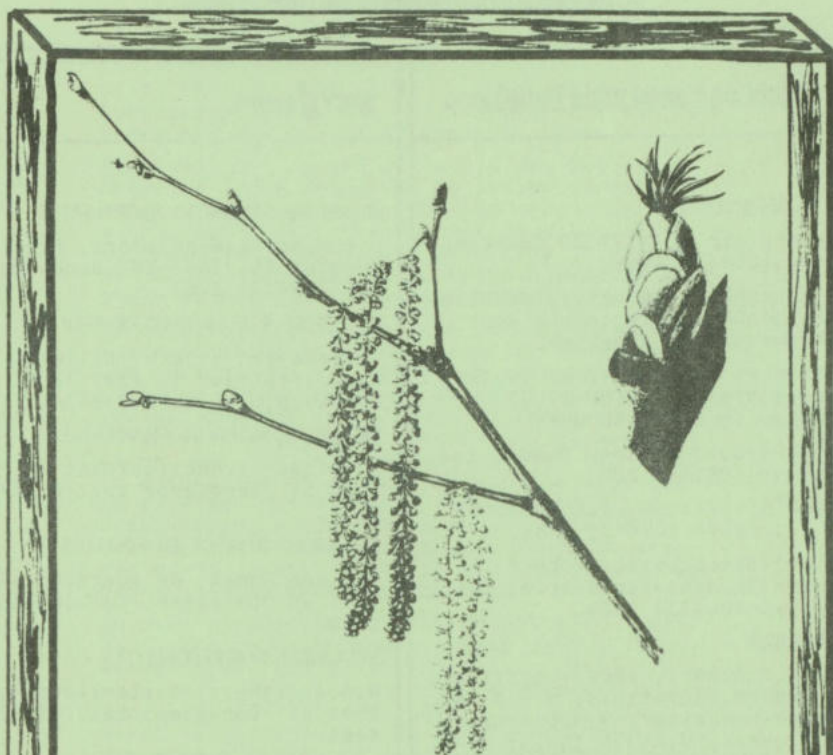
De levenloos geboren kinderen zijn groot in aantal. De kindersterfte komt uit het begrafenisboek in sprekende cijfers naar voren.

Na 1920 vertonen de cijfers een beeld, waaruit valt te lezen, dat de gezondheidszorg vooruitgang boekt. Levenloos geboren kinderen worden op dit kerkhof niet meer begraven. Maar daar moet bij gezegd worden, dat dan de begraafplaats aan de Wiptoer in gebruik genomen wordt. Het aantal begrafenissen aan de Oldenzaalsestraat neemt dan sterk af.

Dit stukje heemkunde is geen vrolijk verhaal geworden, maar wel een verhaal dat bij het leven hoort.

S.Wynia.

Een begraafplaats -een graf:
een permanent teken van een
ononderbroken relatie tussen
dood en cultuur.

Hazelaar.

De hazelaar is een hoge struik, die als eerste van alle Nederlandse planten in de winter bloeit en na het afvallen van de mannelijke katjes in blad komt. De mannelijke bloemen zijn tot lange katjes verenigd. De vrouwelijke bloemen staan in tamelijk armbloemige bloeiwijzen. Ze hebben een onopvallend, onregelmatig bloemdek met aan de voet vergroeide en een onderstandig vruchtbeginsel met twee rode stempels.

In een hazelaarkatje zitten tachtig schutblaadjes. In ieder schutblaadje zitten drie bloemen. Elk bloempje heeft weer vier helmknoppen, terwijl een helmknop 7000 stuifmeelkorrels levert: dat is 6.720.000 stuifmeelkorrels!

W.A.J.Nijhuis.

OM BIJ DE HAND TE HEBBEN

Stichting Heemkunde Denekamp

't HEEMHOES

Kerkplein 4, 7591 DD Denekamp;
tel.(05413) 4656.

't Heemhoes is het informatie-
en documentatiecentrum voor
heemkunde in Denekamp.

Geopend:ma/vr 9-12 en 14-16;
bovendien di 19.00-22.00 uur
en wo 18.30-21.30 uur.

Beheerder: J.A.den Ouden; tel.
privé (05413) 2800.

Administrateur: J.Zanderink;
tel. privé (05413) 2106.

Bibliothecaresse/Archief:
mevr.Th.Aasma-ten Broeke; tel.
privé (05413) 2434.

BESTUUR

C.C.M.Hamers, vice-voorzitter;
H.Boink,secretaris; H.J.Aasma,
penningmeester; H.A.Benneker;
H.A.Meek; W.A.J.Nijhuis; J.A.
den Ouden; G.J.Tijscholte en
S.Wynia.

SECRETARIAAT

Diepengoor 16, 7591 BW Dene-
kamp; tel.(05413) 2261.

AANMELDEN DONATEURS

Aanmelden van donateurs kan
bij 't Heemhoes of secreta-
riaat. De kosten zijn per
jaar minimaal f.15,-. Hogere
bijdragen zijn van harte
welkom.

BANK/GIRO

ABN-bank te Denekamp; reke-
ningnummer: 59.57.16.547;
gironummer bank: 801424.

Postgironummer: 5565614.

wergroepen

WERKGROEP BEHEER EN ORGANISATIE

H.C.M.Boink-Wagenvoort, Die-
pengoor 16, 7591 BW Denekamp;
tel.(05413) 2261.

WERKGROEP BIBLIOTHEEK EN ARCHIEF

Th.Aasma-ten Broeke, Willem
Wegewartstraat 1, 7591 TZ
Denekamp; tel.(05413)2434.

WERKGROEP BOERDERIJENONDERZOEK

H.Nolten, Bromeliastraat 50,
7591 XV Denekamp; tel.(05413)
3435.

WERKGROEP DIALECT EN FOLKLORE

J.A.den Ouden, de Roerdomp 42,
7591 JB Denekamp; tel.(05413)
2800.

WERKGROEP DIAPRESENTATIES

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4,
7591 PT Denekamp; tel.(05413)
1453.

WERKGROEP EXPOSITIES

H.Boink, Diepengoor 16, 7591
BW Denekamp; tel.(05413)2261.

WERKGROEP FLORA EN FAUNA

H.A.Meek, de Plevier 7, 7591
JJ Denekamp; tel.(05413)3095.

WERKGROEP GENEALOGIE

G.J.Tijscholte, Damweg 16,
Tilligte; tel.(05412) 1447.

WERKGROEP GESCHIEDENIS

H.J.Aasma, Willem Wegewart-
straat 1, 7591 TZ Denekamp;
tel.(05413) 2434.

WERKGROEP MANUSCRIPTEN

S.Wynia, Oranjestraat 20,
Denekamp; tel.(05413) 1986.

Stichting Heemkunde Denekamp

Sinds 20 juni 1975 is er in Denekamp een heemkundegroep, welke tot haar werkterrein kan rekenen het gebied van de gemeente Denekamp.

Heemkunde wil zeggen de kennis van het eigen heem, de eigen omgeving, de streek waarin men woont. Voorts wordt hiermee aangeduid de kennis van zeden en gebruiken en van de opvattingen en overleveringen van de bevolking in verband met de aard van het land. Onder heemkunde verstaan we ook de zorg voor monument en landschap.

De doelstelling hierbij van de Stichting Heemkunde Denekamp is om door studie en onderzoek het verleden te analyseren en daarover te publiceren. Hierdoor wordt getracht waardering te wekken voor wat in de gemeente Denekamp door de natuur en de vroegere cultuur tot stand is gekomen. Met het verleden dat daarmee tot leven is gekomen wordt de dag van vandaag mede gestalte gegeven. Het aangeven van de toekomstige ontwikkeling wordt immers mede bepaald door de wetenschap, dat kennis van het verleden niet kan worden gemist, want in het verleden en het heden ligt de toekomst besloten.

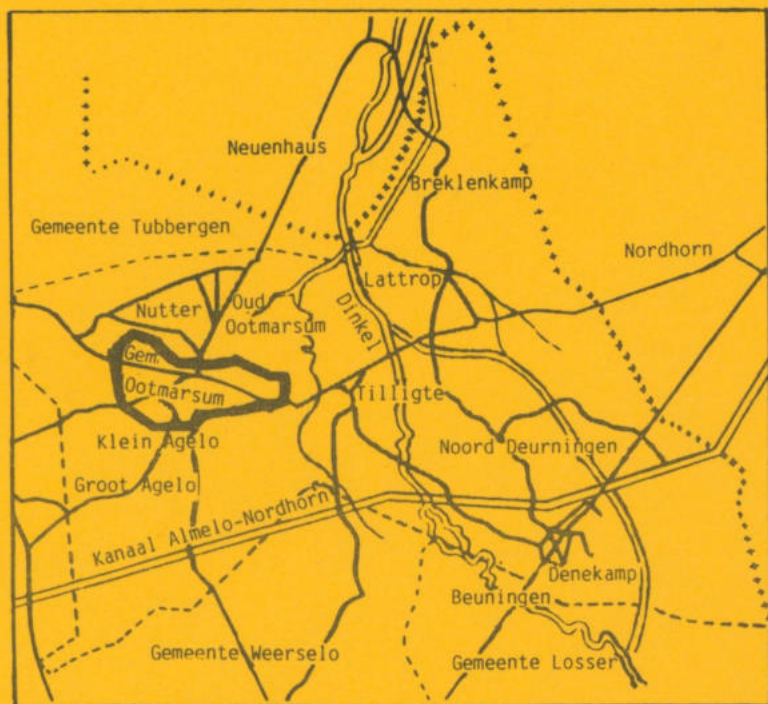
Om deze doelstelling te verwezenlijken heeft de Stichting Heemkunde Denekamp verschillende werkgroepen. Daarnaast is er het zestig pagina's tellende contactorgaan 't Onderschoer, dat vier keer per jaar verschijnt en kosteloos wordt toegezonden aan de donateurs. Voorts worden enkele keren per jaar bijeenkomsten en excursies gehouden voor de donateurs.

De donateurs hebben alle gelegenheid mee te denken en mee te praten over allerlei zaken die de stichting aangaan.

De Stichting Heemkunde beschikt over een eigen huisvesting, in 't Heemhoes, het informatiecentrum voor heemkunde. Hierin is het archief en de bibliotheek ondergebracht. Tevens vinden hier de werkbijeenkomsten en vergaderingen plaats. Boeken kunnen door de donateurs kosteloos worden geleend, waarvoor een catalogus beschikbaar is.

Hebt u belangstelling om mee te denken of ergens actief aan mee te doen, dan is dat mogelijk door lid te worden van een van de werkgroepen, zoals geschiedenis, flora en fauna, dialect en folklore. De adressen staan hiernaast. Nadere inlichtingen hierover zijn te krijgen op 't Heemhoes, waar u geheel vrijblijvend kunt binnenvallen.

GEMEENTE DENEKAMP

De kaart geeft het werkgebied weer van de Stichting Heemkunde Denekamp. Binnen deze gemeente ligt de gemeente Ootmarsum, zoals u kunt zien. De gemeente Denekamp heeft een oppervlakte van 8840 hectare en telt ruim 12.000 inwoners, welke wonen in de volgende kerkdorpen en buurtschappen (de vroegere marken): Denekamp, Noord Deurningen, Lattrop, Breklenkamp, Oud Ootmarsum, Nutter, Groot Agelo, Klein Agelo en Tilligte.